Periodicul 326

REVISTA DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Tomul 16 BUCUREȘTI Nr. 6

8169/6

1971

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:
Prof. univ. MIHAI POP

Redactor responsabil adjunct:
ION GOLIAT

Membri:

MATEI SOCOR, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România: AL. I. AMZULESCU; TIBERIU ALEXANDRU; ANDREI BUCȘAN; RADU NICULESCU; VERA PROCA-CIORTEA; NICOLAE RĂDULESCU; PAUL SIMIONESCU; ION VLĂDUȚIU; ROMULUS VULCĂNESCU; ION TALOȘ

Secretar de redacție:

CONSTANTIN ERETESCU

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea de comerț exterior „Libri", Căsuța poștală 134—135, București, sau la reprezentanții săi din străinătate.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență, se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al „Revistei de etnografie și folclor".

«*La revue d'etnographie et de folklore*» paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à Întreprinderea de comerț exterior «Libri», Boîte postale 134—135, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger.

En Roumanie, vous pouvez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

APARE DE 6 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI:
Str. Nikos Beloiannis,
nr. 25, București

https://biblioteca-digitala.ro

REVISTA
DE
ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR

Tomul 16 — 1971 — Nr. 6

SUMAR

STUDII

Pag.

* * * Cuvint introductiv 431

ION VLĂDUŢIU — Principii şi metode de realizare a Atlasului etnografic al României 433

PAUL SIMIONESCU — Implicaţiile structuraliste ale isogramei etnologice 473

MATERIALE

Din chestionarele-machetă ale Atlasului etnografic al României (Agricultura ; Obiceiuri calendaristice-fragment) 481

Rev. etn. folc. — Tom. 16, nr. 6 — p. 429–508 — Bucureşti, 1971

Inv. 8169/6.

BIBLIOTECA de Folclor

https://biblioteca-digitala.ro

REVUE D'ETHNOGRAPHIE ET FOLKLORE

Tome 16 — 1971 — Nº 6

SOMMAIRE

ÉTUDES

Page

* * * Avant-propos 431

ION VLĂDUȚIU, Principes et méthodes pour la réalisation de l'Atlas ethnographique de la Roumanie 433

PAUL SIMIONESCU, Implications structuralistes de l'isogramme ethnologique 473

MATÉRIAUX

Quelques données extraites des questionnaires-maquette de l'Atlas ethnographique de la Roumanie (Agriculture ; Coutumes calendaires-fragment) 481

Rev. ethn. folkl. Tomme 16 N° 6 p. 429–508 Bucarest, 1971

https://biblioteca-digitala.ro

Realizarea Atlasului etnografic al României constituie una din problemele fundamentale de cercetare a Institutului de etnografie și folclor. Pentru a asigura o largă consultare asupra implicațiilor pe care le ridică alcătuirea acestei lucrări de sinteză, cu specialiști etnografi și din domenii apropiate etnografiei „Revista de etnografie și folclor" a deschis paginile sale, începînd cu numărul 6 din 1969, dezbaterilor în jurul acestei problematici. În perioada ultimilor doi ani colectivul pentru atlas *al Institutului nostru a depus un efort consecvent în munca de elaborare a atlasului, dezbătînd diverse aspecte legate de întocmirea și experimentarea unor lucrări prevăzute în această etapă pregătitoare.*

Aflîndu-ne la sfîrșitul etapei, publicăm în numărul de față al revistei noastre un amplu studiu cu privire la principiile și metodele de realizare a Atlasului etnografic al României și un „eseu" metodologic. De asemenea am considerat util ca din chestionarele definitivate și experimentate în ultimul an de către colectivul pentru atlas — compus din: Ion Vlăduțiu, Romulus Vulcănescu, Radu O. Maier, Paul Simionescu, Ernest Bernea, Monica Budiș, Germina Comanici, Lia Vasilescu, Cornelia Belcin, Maria Ionescu, Ion Drăgoescu, Ion Ghinoiu, Alexandru Popescu, Mira Iurgrau, Mircea Sadoveanu — să publicăm în acest număr un chestionar integral, și anume pe tema Agricultura, *și un fragment din chestionarul pe tema* Obiceiuri calendaristice. *Chestionarul pentru agricultură a fost elaborat în forma sa actuală de către Romulus Vulcănescu, Paul Simionescu și Georgeta Moraru-Popa, chestionarul despre obiceiuri calendaristice de către Germina Comanici.*

Socotim utile unele precizări în legătură cu chestionarele pe care le publicăm. Prefața *este alcătuită din lista generală a capitolelor ce vor fi studiate pentru atlas și o* fișă de informator, *după care urmează seria* hărților *cu întrebările corespunzătoare.*

Rev. etn. folc., tom. 16, nr. 6, p. 431–432, București, 1971

https://biblioteca-digitala.ro

Fiecare hartă este însoțită de o tipologie preliminară a fenomenelor etnografice respective. Sus în dreapta figurează pe fiecare filă de chestionar numărul pe care-l va avea localitatea în rețeaua generală de anchetat și codul hărții (indicat în paranteză și în lista generală a capitolelor), pentru ca să se poată ști cu certitudine locul de proveniență al materialelor. Sus în stînga sînt indicate categoriile de vîrstă ale informatorilor.

Din lipsă de spațiu grafic, în prezentarea de față nu au fost incluse ilustrațiile la chestionare.

Ne exprimăm convingerea că ideile și soluțiile propuse vor suscita interes din partea specialiștilor domeniului respectiv și, în continuare, revista va publica opinii asupra problemelor abordate, cu nădejdea că ele vor contribui la realizarea acestei importante lucrări a etnografiei românești contemporane.

REDACȚIA

https://biblioteca-digitala.ro

PRINCIPII ŞI METODE DE REALIZARE A ATLASULUI ETNOGRAFIC AL ROMÂNIEI

ION VLĂDUŢIU

Ideea alcătuirii atlaselor etnografice, a cartografierii răspîndirii elementelor de cultură populară, enunţată cu multe decenii în urmă, a cîştigat — odată cu acumularea de experienţă în cercetarea etnografică concretă şi cu prefacerile ce au loc în domeniul culturii populare — din ce în ce mai mult teren, ajungînd ca în zilele noastre să constituie una din preocupările majore ale activităţii etnografice din numeroase ţări. Chiar dacă stadiul actual de realizare a atlaselor etnografice este foarte inegal, unele atlase fiind deja înfăptuite, altele în curs de elaborare, iar altele abia în etapa pregătitoare sau chiar în faza de început, ideea alcătuirii acestui valoros instrument de lucru pe tărîmul etnografiei s-a impus.

Prin atlasele etnografice se materializează ideea consemnării ştiinţifice a patrimoniului culturii populare tradiţionale, care altfel, în condiţiile marilor transformări ce se petrec în societatea contemporană şi ale ritmului rapid în care acestea se desfăşoară, ar fi sortit pierderii definitive pentru ştiinţă. Această acţiune are loc într-un moment cînd ea se poate înfăptui încă într-o serie de ţări pe viu, printr-o riguroasă investigaţie concretă de teren.

Este remarcabil că pe plan european deziderateleе specialiştilor au devenit o realitate; numeroase ţări europene au sau realizează atlase etnografice. Aşa sînt Suedia, Polonia, Elveţia, R. F. a Germaniei, Austria, U.R.S.S., Portugalia, Olanda, Ungaria, Grecia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Finlanda, România etc. Scopurile adoptate pentru alcătuirea atlaselor sînt, după cum se ştie, variate. Alături de *atlase etnice*, alcătuite în numeroase ţări şi care se limitau la prezentarea răspîndirii teritoriale a colectivităţilor etnice, s-au elaborat *atlase lingvistico-etnografice* (în Franţa, Spania, Italia, Elveţia), *atlase istorico-etnografice* (Atlasul istorico-etnografic al poporului rus, Atlasul istorico-etnografic al popoarelor Siberiei, Atlasul istorico-etnografic al Caucazului, cel al Asiei Centrale şi Kazahstanului, cel al Ucrainei, cel al Bielorusiei etc.), *atlase etnografice* propriu-zise (în

Rev. etn. folc., tom. 16, nr. 6, p. 433–472, Bucureşti, 1971

https://biblioteca-digitala.ro

Austria, Suedia, Portugalia etc.)[1]. Lăsînd la o parte pe cele etnice, este de menționat că, în timp ce în *atlasele lingvistico-etnografice* tematica etnografică completează sfera problematicii disciplinei de bază care a inclus-o, *atlasele istorico-etnografice și cele etnografice* (iar din această categorie considerăm că fac parte și atlasele comparative ale culturii popoarelor din anumite regiuni mai întinse ale globului, cum este, de pildă, Atlasul etnografic al Europei) sînt consacrate prin excelență *tematicii etnografice*. Amintim că există în prezent și preocuparea de a întocmi atlase ale lumii, care au însă un profil aparte.

Se poate prin urmare afirma că alcătuirea de atlase etnografice constituie, în ultima vreme, o preocupare specială în mai multe țări. În același timp însă ea a devenit și o preocupare pe plan european. Ideea enunțată de savantul suedez S. Erikson, înainte de cel de al doilea război mondial, de a se alcătui un Atlas etnografic al Europei — pentru care a creat și comisia Atlasului etnografic european — a căpătat viață, activitatea în acest sens intensificîndu-se cu deosebire în ultimul deceniu.

Conferințele internaționale consacrate Atlasului etnografic al Europei care au avut loc în ultimii ani la Zagreb (1966), Bonn (1968) și Helsinki (1970)[2] au demonstrat, pe de o parte, intensificarea activității de realizare a atlaselor etnografice în fiecare țară, iar pe de altă parte, posibilitățile reale existente, alături de dorința tuturor participanților, de a se alcătui Atlasul etnografic al Europei. Dezbaterile au relevat idei noi, au prilejuit cunoașterea unor modalități mai perfecționate în elaborarea atlaselor etnografice.

Am înfățișat acest context general pentru a pune în evidență condițiile deosebit de favorabile în care se elaborează Atlasul etnografic al

---

[1] Menționăm cîteva din aceste atlase, în ordinea cronologică a apariției lor: K. Moszynski, *Atlas Kultury Ludowej w Polsce*. Cracovia, 1934—1936 (ulterior au apărut hărți ale noului atlas etnografic polonez: *Polski Atlas Etnograficzny*, — Zeszyt próbny —, redaktor Jozef Gajek, Wroclaw, 1958; *Polski Atlas Etnograficzny*, redaktor Jozef Gajek, I—II, Varșovia, 1964—1965); H. Harmjanz und E. Rohr, *Atlas der deutschen Volkskunde*, I, Leipzig, 1937 (seria nouă este continuată sub conducerea profesorului Matthias Zender; vezi Matthias Zender, Gerda Grober-Glück și Günter Wiegelmann, *Atlas der Deutschen Volkskunde*, 1—4, Marburg, 1959—1966); Paul Geiger und Richard Weiss, *Atlas der schweizerischen Volkskunde*, Basel, 1950—1965; P. Gardette, *L'Atlas linguistique et ethnographique du Lyonnais*, 1—3, Lyon, 1950—1956; Jean Séguy, *L'Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*, 1—4, Paris, 1954—1966; S. Erixon, *Atlas över svensk folkkultur, I: Materiell och social kultur*, Uddevalla, 1957; E. Burgstaller, A. Helbok, *Österreichischer Volkskundeatlas*, Linz, 1959; 2. Lieferung, sub îndrumarea lui Richard Wolfram și Egon Lendl, Viena, 1965; 3. Lieferung, sub îndrumarea lui Richard Wolfram, Egon Lendl și Ingrid Kretschmer, Viena, 1968; P. J. Meertens en M. de Meyer, *Volkskunde atlas voor Neederland en Vlaams-België*, I, Antwerpen — Amsterdam, 1959; *Istoriko-etnograficeski atlas Sibiri*, pod redakții M.G. Levina i L.P. Potapova, Moscova-Leningrad, 1961; Jorge Dias e F. Galhano, *Atlas etnologico de Portugal Continental*, Lisabona, [f.a.]; *Russkie. Istoriko-etnograficeski atlas*, redaktori V. A. Aleksandrov, V. I. Kozlov, P. I. Kușner, M. G. Rabinovici, Moscova, 1967.

[2] Vezi *Internationale Arbeitskonferenz über die ethnologische kartographie*, Zagreb, 1966; *Zweite Arbeitskonferenz der Organisations für den Volkskundeatlas und seiner Nachbarländer*, 12—15 März 1968 in Bonn, *Bericht herausgegeben im Auftrag der Ständigen Internationalen Atlaskomission*, zusammengestellt von Dr. J. Fellenberg gen. Reinhold, Bonn, 1970; Ion Vlăduțiu, *Conferința internațională pentru Atlasul etnografic al Europei (Helsinki, mai 1970)*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 15, 1970, nr. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

României. De altfel acesta beneficiază şi de o vastă şi valoroasă experienţă obţinută în ţara noastră în alcătuirea atlaselor lingvistice [3].

Ideea de a se întocmi un atlas etnografic în ţara noastră a fost enunţată şi susţinută de renumiţi oameni de ştiinţă români, etnografi şi folclorişti, ca Ovid Densusianu, Tache Papahagi, Romulus Vuia. În ultimul deceniu problema a devenit o preocupare constantă a etnografilor români, dezbătîndu-se diverse aspecte ale realizării Atlasului etnografic al României atit în cadrul instituţiilor de specialitate, cît şi într-un forum naţional, şi anume la conferinţa din 1965 consacrată anume acestei teme, conferinţă la care au participat etnografi din toate centrele din ţară, precum şi specialişti din discipline apropiate etnografiei [4]. Atlasul etnografic al României a devenit obiectul unor intense şi constante preocupări după includerea sa în planul de cercetare ştiinţifică a Institutului de etnografie şi folclor, ca problemă de însemnătate naţională.

Ulterior s-a subliniat în nenumărate rînduri, cu deplin temei, însemnătatea pe care o va avea Atlasul etnografic al României şi s-au expus, cu deosebire în „Revista de etnografie şi folclor", puncte de vedere asupra diverselor aspecte legate de realizarea atlasului etnografic [5].

Însăşi includerea alcătuirii unui Atlas etnografic al României între preocupările de bază ale etnografiei româneşti, în această etapă, este consecinţa unei aprecieri reale, obiective, a stadiului la care a ajuns pînă în prezent cercetarea etnografică românească, precum şi a cerinţelor pe care le impune cercetarea modernă în acest domeniu. Acţiunea ca atare, de mare răspundere ştiinţifică şi patriotică, pe care şi-o asumă etnografi, anume aceea de a culege sistematic, pe baza unei concepţii unitare, materialist-dialectice, cu o metodologie unitară, de pe întreg cuprinsul ţării, mărturiile de cultură materială şi spirituală şi de a le valorifica ştiin-

---

[3] *Atlasul lingvistic român*, sub conducerea lui Sextil Puşcariu, 1—5, Cluj—Sibiu—Leipzig, 1938—1943; Sextil Puşcariu, Sever Pop şi Emil Petrovici, *Micul atlas lingvistic român*, 1—2, Sibiu—Leipzig, 1940—1942; *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă, sub conducerea lui Emil Petrovici, 1—3, Bucureşti, 1956—1967; *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, I—II, sub conducerea lui Boris Cazacu, de dr. Teofil Teaha, Ion Ionică şi dr. Valeriu Rusu, Bucureşti, 1967—1970.

[4] Conferinţa naţională consacrată special problemelor realizării Atlasului etnografic al României a fost organizată de Academia Republicii Socialiste România, la 5 octombrie 1965. La această conferinţă au fost prezentate cîteva referate pe marginea cărora s-au purtat ample discuţii. Cu referate sau la discuţii au participat activ Ernest Bernea, Valeriu Butură, Ion Chelcea, Ion C. Chiţimia, Gheorghe Dinuţă, Jozef Farago, Gheorghe Focşa, Leontin Ghergaru, Cornel Irimie, Nicolae Lupu, Nicolae Mironescu, Lucia Mureşanu, Paul Petrescu, Mihai Pop, Dumitru Şandru, Ion Vlăduţiu, Romulus Vulcănescu ş.a.

[5] „Revista de etnografie şi folclor" a publicat un număr special consacrat acestei probleme; vezi în nr. 6 din 1969: Ion Goliat, *Atlasul etnografic al României*; Cornel Irimie, *Aspecte ale zonării în Atlasul etnografic al României*; Cornelia Belcin şi Alexandru Popescu, *Aplicaţiile eşantionării în realizarea Atlasului etnografic al României*; Paul Simionescu, *Cartografierea — sistem de reprezentare a fenomenelor corelate — în unele discipline sociale*; Ion Ghinoiu, *Criterii de selectare a localităţilor de anchetat pentru A.E.R.*; Paul Petrescu, *Despre înregistrarea construcţiilor în atlasele etnografice*; Ioana-Maria Milcu, *Despre structura tematică a atlaselor etnografice naţionale şi internaţionale*. Pe această tematică s-au mai publicat de asemenea studiile: R. Vulcănescu, *Conceptele de reprezentare cartografică în etnografie: scheme, tipuri şi modele*, în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 15, 1970, nr. 3; Paul Simionescu, *Isograma etnologică — un nou concept de determinare cartografică*, în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 15, 1970, nr. 4; I. Ghinoiu, *Probleme ale fixării reţelei-anchetă pentru A.E.R.*, în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 16, 1971, nr. 3; Radu Octavian Maier, *Unele probleme ale cartografierii în A.E.R.*, în „Revista de etnografie şi folclor", tom., 16, 1971, nr. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

țific, se înglobează în mod organic în vasta activitate îndrumată și sprijinită în mod consecvent de partidul și statul nostru, de a aduna, studia, conserva și valorifica bogatul patrimoniu al culturii noastre populare.

Este în afara oricărei îndoieli că trebuie să depășim multe dificultăți pentru a putea realiza o lucrare de amploarea și însemnătatea pe care o are Atlasul etnografic al României, dar înfăptuirea lui este mai întîi de toate o cerință a cercetării științifice moderne, în sensul că fără a dispune de un material etnografic cules sistematic, pe baza unei metodologii unitare, nu se poate efectua o examinare multilaterală a modului de trai și fenomenelor de cultură populară, o analiză a interdependenței acestor fenomene, un studiu aprofundat asupra genezei și evoluției lor, asupra legităților de dezvoltare ale culturii populare.

Este de asemenea o cerință științifică de a dispune de materiale etnografice științific comparabile pentru a putea analiza diverse probleme la nivelul cuceririlor moderne ale domeniului. Este cunoscut apoi faptul că pe tărîm etnografic cercetarea a fost inegală în țara noastră — atît sub raport tematic, cît și zonal — și, cu toate realizările substanțiale dobîndite în ultimele două decenii, mai ales, mai sînt încă necesare cercetări care să umple golurile existente. Atlasul etnografic al României va contribui într-o mare măsură la cunoașterea, în mod unitar, a mărturiilor de trai și cultură populară de pe întreg cuprinsul țării și va constitui un instrument de lucru de valoare excepțională pentru cercetările moderne ce se vor întreprinde la noi în acest domeniu.

Atlasul etnografic al României, prin materialele ce le va conține, precum și prin comentariile ample ce vor însoți hărțile, va constitui un fundament științific solid pentru realizarea de sinteze etnografice, contribuind cu unele rezultate și la lămurirea unor probleme majore ale istoriei poporului român, ale istoriei culturii populare, la definirea unor note caracteristice de viață tradițională a poporului nostru.

Vom fi puși fără îndoială și în situația de a reexamina unele puncte de vedere, unele formulări teoretice care s-au sprijinit pe un material cu mult mai puțin vast decît acela pe care-l oferă culegerea din cadrul anchetei generale pentru atlas. Deși, în stabilirea categoriilor de fapte ce vor fi studiate pe teren, s-a folosit întreaga experiență a etnografilor români, deși se ține seama de tipologiile stabilite ale fenomenelor de cultură populară, ne vom afla în situația de a aduce unele corective tipologiilor de fenomene etnografice elaborate pînă acum, ariei lor de răspîndire, frecvenței lor. Vor fi aduse precizări și cu privire la anumite cauze care au generat unele realități etnografice sau care le-au determinat transformările. Toate aceste rezultate etnografice coroborate cu date istorice, arheologice, lingvistice, geografice, antropologice, vor ajuta să se cunoască mai profund unele probleme privind geneza culturii noastre populare, evoluția ei, caracteristicile ei, specificul național al culturii noastre populare. Acest atlas va constitui în același timp și un temei pentru studii comparativ-istorice, privind raporturile dintre cultura tradițională a poporului român și a popoarelor vecine sau din alte țări, situate din punct de vedere geografic la o distanță mai mare.

Caracterul de instrument de lucru îi conturează atlasului etnografic și limitele. Este limpede că atlasul etnografic nu va putea da răspunsuri la toate problemele referitoare la caracterele și dezvoltarea culturii și

https://biblioteca-digitala.ro

civilizaţiei tradiţionale, că pentru elucidarea multor probleme va trebui să se recurgă şi la datele altor discipline apropiate sau înrudite cu etnografia. Fără a suplini sinteza etnografiei româneşti, Altasul etnografic al României va fi în realitate fundamentul cel mai preţios pentru realizarea unei lucrări de sinteză cum este Tratatul de etnografie românească.

Din cele expuse rezultă, credem, cu prisosinţă că realizarea Atlasului etnografic al României *trebuie* să constituie una din preocupările majore ale etnografiei româneşti în etapa actuală. Fireşte însă că nu singura. Ea nu exclude cercetarea unor aspecte ale procesului contemporan al culturii populare, a unor probleme de profundă acuitate în această etapă, care de fapt şi ocupă un loc important în preocupările cercetării etnografice româneşti contemporane.

Astăzi, după îndelungate eforturi de documentare asupra problemelor de acest gen, efectuate de colectivul pentru atlas al institutului nostru, cu o largă colaborare a specialiştilor din întreaga ţară, după numeroase şi rodnice dezbateri, ne aflăm la sfîrşitul etapei pregătitoare, cînd trebuie multilateral examinate şi definitivate concepţia şi perspectivele de alcătuire ale Atlasului etnografic al României, realizînd pe plan teoretic şi metodologic corelarea tuturor factorilor de care depinde obţinerea rezultatelor aşteptate.

Atlasul poate fi realizat, după opinia noastră, la nivelul ştiinţific cerut, în cazul cînd în această etapă pregătitoare se va da dovadă de mult *realism* pe baza unei temeinice cunoaşteri a stadiului de cercetare a fiecărei teme, a tematicii ce urmează a fi abordată, a situaţiei actuale a izvoarelor etnografice, a forţelor ştiinţifice care pot şi trebuie să fie antrenate în alcătuirea atlasului, a experienţei acumulate în realizarea atlaselor etnografice în alte ţări. Dispunînd de aceste date, în lumina principiilor directoare în alcătuirea Atlasului etnografic al României, se vor putea definitiva chestionarele pentru ancheta generală, se va elabora *metodologia culegerii materialelor, a prelucrării lor ştiinţifice şi a valorificării lor* nu numai ca sursă documentară, ci şi prin tipărire.

Numai pe baza unei analize *realiste* a tuturor factorilor ce concură la realizarea atlasului nostru etnografic vom putea obţine rezultatele dorite. În acest context mi se pare important de subliniat că trebuie să acordăm o atenţie cu totul deosebită *corelării* tuturor acestor factori. Aceştia se intercondiţionează reciproc şi cer soluţii de rezolvare în funcţie de principiile directoare ale atlasului, de structura sa tematică, de stadiul izvoarelor. Adoptarea uneia dintre soluţiile posibile atrage de fiecare dată după sine implicaţii care se cer rezolvate într-un anumit mod, într-o perioadă dată de timp, de către personal ştiinţific calificat. Ţinînd seama de aceste considerente vom expune în cele ce urmează punctul nostru de vedere cu privire la principiile şi metodele de realizare ale Atlasului etnografic al României.

★

Apreciind contextul general, cît şi cel particular, în care se elaborează Atlasul etnografic al României, se poate afirma că el beneficiază de condiţii care înlesnesc în mod evident obţinerea unui înalt nivel ştiinţific. Avem în vedere cel puţin trei asemenea stări de fapt. În primul rînd, ***bogăţia materialului concret de teren*** care poate fi încă în bună măsură

https://biblioteca-digitala.ro

studiat pe viu, fără a se recurge prea mult la reconstituiri, deși nici acestea nu prezintă întotdeauna mari dificultăți, deoarece se pot încă depista informatori mai în vîrstă care cunosc temeinic fenomenele culturii populare tradiționale ce se află în centrul preocupărilor atlasului.

În al doilea rînd, *muzeele și arhivele institutelor de specialitate dețin însemnate mărturii de cultură populară tradițională*, materială și spirituală, ce pot fi utilizate cu mult folos pe parcursul elaborării atlasului etnografic, cu deosebire în studiile ce se întreprind în contextul acestuia.

În al treilea rînd, *experiența dobîndită de atlasele etnografice din alte țări* înlesnește mult activitatea de elaborare a acestei lucrări în diversele sale etape sub multiple aspecte, începînd cu principiile și structura tematică, pînă la modalitățile diverse de valorificare a rezultatelor.

Pentru a avea coordonatele generale în cadrul cărora examinăm toate laturile legate de realizarea Atlasului etnografic al României formulăm mai întîi principiile directoare care, după opinia noastră, trebuie să stea la temelia acestei lucrări.

1. Ne pronunțăm pentru un *Atlas etnografic al României*. Subliniem faptul că optînd pentru alcătuirea unui *atlas etnografic* nu excludem, ci dimpotrivă considerăm metodologic necesar să se aplice în cercetarea pentru atlas principiul istorismului, aducîndu-se contribuția domeniului nostru la lămurirea genezei fenomenelor etnografice studiate, precum și la cunoașterea evoluției acestora pînă la formele existente în realitatea social-culturală românească la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea. Aplicarea principiului menționat impune de asemenea ca în studiile ce însoțesc hărțile etnografice din atlas să se examineze evoluția în secolul nostru, cu deosebire în ultimul sfert de veac, a elementelor de cultură populară incluse în atlas. Cercetarea ca atare va trebui deci să fixeze în aceeași măsură aspectele sincronice și diacronice ale faptelor și fenomenelor studiate, deoarece numai în acest fel se va dispune de datele necesare corelării fenomenelor, urmăririi dinamicii lor, realizării de sinteze. Credem că, fără a se însemna pe hărți aparte dinamica fenomenelor, ea va putea fi expusă pe larg și interpretată în volumele de comentarii, însoțită fiind și de ample materiale ilustrative.

Soluțiile adoptate cu privire la reprezentarea colectivităților etnice se deosebesc, după cum e bine știut, de la un atlas la altul : unele au fost consacrate unui singur popor, altele au inclus populația de pe teritoriul țării respective indiferent de apartenența ei etnică. Considerăm că realitățile etnografice din țara noastră cer să optăm, sub raport științific, pentru un *atlas etnografic al României*.

2. Atlasul etnografic al României va reflecta, astfel, atît *caracterele proprii ale culturii și modului de viață al poporului român și ale naționalităților conlocuitoare, cît și influențele reciproce* ce au avut loc de-a lungul vremii. Aceasta constituie un al doilea principiu ce trebuie să stea la baza întocmirii atlasului nostru.

Aplicarea în cercetările pentru atlas a acestui principiu va prilejui acumularea unui vast și inedit material etnografic, care să permită o analiză aprofundată a raporturilor culturale rezultate din îndelungata conviețuire și trecutul comun de luptă și muncă al poporului român și naționalităților conlocuitoare.

https://biblioteca-digitala.ro

3. *Problematica Atlasului etnografic al României*, cu alte cuvinte structura tematică a acestuia, trebuie să cuprindă, după opinia noastră, *aspectele principale ale culturii populare tradiționale*. În dezbaterile vii ce s-au purtat în jurul tematicii s-au relevat două soluții — una de a realiza o tematică exhaustivă, a doua o tematică selectivă. Credem întru totul argumentată științific concluzia la care s-a ajuns, și anume ca *criteriul* de bază al tematicii atlasului să fie *criteriul selectiv și nu criteriul exhaustiv*. Este deosebit de important să se asigure în Atlasul etnografic al României *o viziune tematică unitară*, să fie incluse acele fenomene de cultură materială sau spirituală care prin semnificația și însemnătatea lor, prin interdependența și întrepătrunderea lor, vor putea da imaginea veridică a specificității culturii noastre populare, a trăsăturilor ei caracteristice, proprii, precum și a caracterelor comune cu cultura altor popoare. În acest fel complexul de lucrări al atlasului va putea contribui cu unele rezultate ale cercetărilor și la cunoașterea mai aprofundată a unor probleme majore ale istoriei patriei noastre, cum sînt problema etnogenezei poporului nostru, a continuității sale, a unității culturii noastre populare ș.a.

4. *Perioada istorică reflectată în atlas* constituie o problemă de principiu, cu profunde implicații teoretice și metodologice. De fapt este vorba de însuși conținutul atlasului, adică dacă se va înfățișa cartografic în principal cultura populară tradițională sau se vor cartografia și fenomenele contemporane ale culturii populare. Este totodată vorba și de *aplicarea principiului diacronic în întocmirea acestei lucrări*, de modalitățile în care acesta se aplică.

Părerile exprimate în această privință diferă substanțial. Unele înclină să socotească a fi necesar ca pe hărți să fie consemnate fenomenele etnografice din perioada de la mijlocul veacului trecut, din perioada de sfîrșit a secolului al XIX-lea și început a secolului al XX-lea și din perioada actuală, altele să alegem perioada de sfîrșit a veacului trecut și de început a secolului nostru.

Potrivit scopului pe care și-l propune Atlasul etnografic al României, *izvoarelor etnografice* de care dispunem, *stadiului de evoluție* a culturii noastre populare, *forțelor științifice* ce pot fi antrenate în această acțiune, ca și *timpului* necesar pentru investigația concretă și elaborarea lucrării, noi opinăm ca în Atlasul etnografic al României să fie prezentată *prin hărți* cultura noastră populară din perioada de sfîrșit a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea, cînd îndeosebi în cultura din mediul rural se mai păstrau încă forme tradiționale caracteristice. În legătură cu aceasta distingem două aspecte esențiale : pe de o parte, necesitatea de a alcătui *hărți ale răspîndirii fenomenelor etnografice* în perioada istorică menționată mai sus, pe de altă parte necesitatea de a îngloba în comentarii, în măsura posibilului, situația anterioară a fiecărui element de cultură studiat — pe bază fie de date etnografice, fie istorice, cartografice, literare etc. —, și obligatoriu evoluția lui ulterioară, de la începutul secolului nostru pînă în zilele noastre. Adoptarea acestui principiu lărgește substanțial posibilitățile de aplicare a principiului diacronic în întocmirea atlasului, de cunoaștere mai profundă a procesului de evoluție a tradiției în contextul social-cultural contemporan, de cunoaștere a fenomenelor legate de integrarea elementelor de cultură tradițională în cultura noastră socialistă.

https://biblioteca-digitala.ro

5. Hărțile din atlas vor înfățișa *tipurile caracteristice ale fiecărui fenomen de cultură populară, cu variantele sale, raporturile dintre ele.* Prin aplicarea acestui principiu se vor consemna trăsăturile caracteristice ale culturii noastre populare tradiționale, se vor stabili — cu mult mai multă exactitate decît s-a putut face aceasta pe baza cercetărilor de pînă acum — — zonele și subzonele etnografice pe teritoriul țării noastre, se vor contura caracterele proprii ale culturii populare românești, se vor defini sisteme de relații, structuri etc., precum și conexiunea cauzală a fenomenelor. Este, credem, evident că stabilirea definitivă a tipurilor și variantelor fenomenelor de cultură populară tradițională se va considera încheiată numai după ce tot materialul etnografic cules de pe teren va fi clasificat, sistematizat și analizat în mod detaliat. Atlasul va răspunde astfel cerinței teoretico-metodologice de a înfățișa varietatea și unitatea culturii populare românești.

Atlasul etnografic al României va evidenția, prin toate categoriile de materiale pe care le va cuprinde, complexul factorilor istorici, geografici, sociali, culturali etc. care au determinat unitatea de ansamblu a culturii populare românești, precum și diferențierile ei zonal-etnografice.

6. *Funcționalitatea fenomenelor etnografice* studiate va evidenția legăturile dialectice existente între fenomenele de cultură materială și spirituală, întrepătrunderea și influențele lor reciproce, în condiții social-economice și culturale date, mutațiile funcționale ce au loc în cultura populară în contextul prefacerilor adînci ale culturii contemporane.

7. *Frecvența elementelor etnografice*, în diverse perioade, va materializa principiul caracterizării cantitative a răspîndirii fenomenelor de cultură populară. Frecvența elementelor de cultură — general răspîndite, dominante, rare sau izolate — în perioade istorice succesive constituie un însemnat indiciu asupra dinamicii culturii populare, asupra circulației elementelor de cultură populară. Este deosebit de important să înregistrăm riguros acele elemente de cultură care au avut o frecvență rară la sfîrșitul secolului trecut sau în primele decenii ale veacului nostru deoarece, pe de o parte, ne putem găsi în situația de a descoperi supraviețuiri de străveche tradiție de însemnătate științifică remarcabilă care au dăinuit de-a lungul vremii pînă atunci sau chiar pînă într-o perioadă mai apropiată de noi; pe de altă parte, este posibil ca unele elemente de cultură care în acea vreme erau rare astăzi să fi devenit dominante sau chiar generale. Toate acestea caracterizează multiple laturi ale dezvoltării pe plan social-economic și cultural a colectivității studiate. În Atlasul etnografic al României acest principiu trebuie concretizat, după părerea noastră, atît pe hărți, cît și în comentarii.

8. O condiție esențială pentru realizarea celor de mai sus — principiu de bază în alcătuirea atlasului, după opinia noastră — constă în *a asigura comparabilitatea științifică a mărturiilor etnografice.* Pentru a fi comparabile, materialele etnografice trebuie să aparțină aceleiași perioade istorice, să aibă același conținut, să fie culese pe baza acelorași criterii din toate localitățile ce alcătuiesc rețeaua de anchetă. Aceasta presupune ca materialul adunat să fie veridic, autentic, datat cu maximum de certitudine posibil, interpretat nepărtinitor, obiectiv. Principiul enunțat impune ca în atlas să fie cartografiate numai elementele de cultură materială și spirituală rezultate din ancheta generală de teren, prin urmare să

https://biblioteca-digitala.ro

fie folosită *aceeaşi categorie de izvoare*; această chestiune o vom analiza, sub raport teoretic şi metodologic, mai jos, în partea consacrată utilizării izvoarelor pentru atlasul nostru.

9. În climatul de rodnică colaborare între etnografii din ţările europene care lucrează la elaborarea atlaselor pe plan naţional, *Atlasul etnografic al României va contribui cu datele necesare privind cultura noastră populară la alcătuirea Atlasului etnografic al Europei.* Începuturile s-au şi făcut prin aportul ştiinţific al specialiştilor români la întocmirea hărţilor cu privire la tipurile de plug şi focurile de peste an prezentate la conferinţele de la Bonn şi Helsinki. În acelaşi timp, în tematica Atlasului etnografic al României au fost incluse toate temele Atlasului etnografic european, iar în cazurile în care există o tematică detaliată a unei probleme sau alta aceasta a fost inclusă în chestionarele cu care se va înfăptui ancheta noastră generală.

Plecînd de la aceste principii ce vor sta la temelia elaborării Atlasului etnografic al României, vom examina, în continuare, structura tematică a atlasului, izvoarele, criteriile de întocmire a chestionarelor, principiile de selecţionare a reţelei localităţilor de anchetat, metodologia realizării atlasului, alcătuirea arhivei acestuia, colaborarea ştiinţifică interinstituţională necesară realizării unei asemenea importante lucrări.

★

Structura tematică a Atlasului etnografic al României este orientată şi axată pe problemele specifice ale culturii populare din ţara noastră. Ea răspunde necesităţilor izvorîte din realităţile etnografice româneşti, cerinţelor majore ale acestui domeniu, cerinţelor pe care le ridică în faţa etnografiei elucidarea unor probleme fundamentale ale istoriei culturii în patria noastră.

Alegerea temelor şi a fenomenelor care vor fi incluse în atlas [6] constituie un moment de cea mai mare răspundere ştiinţifică. Este o cerinţă de bază ca selectarea fiecărui aspect să fie fundamentată, să nu se aleagă fenomene minore în dauna celor prin al căror studiu se pot obţine rezultate de mare însemnătate cultural-istorică. Este de asemenea o cerinţă de a nu se uita acele elemente care pot contribui la clarificarea raporturilor existente pe planul vieţii materiale sau spirituale, în interiorul unui grup de fenomene sau între acestea. Am insistat asupra acestei laturi a problemei deoarece trebuie bine chibzuit — şi aduse corectivele necesare de ori de cîte ori se va considera că este nevoie pe parcursul lucrării — unde anume, în ce probleme se pot lăsa „pete albe". Acest lucru trebuie făcut fiind *conştienţi de faptul că generaţiile viitoare de etnografi nu vor mai putea umple aceste goluri cu privire la cultura noastră populară tradiţională.* Aşa că a decide la ce anume ne oprim, căror probleme le acordăm prioritate, incluzîndu-le în sfera obligatorie a cercetării etnografice contemporane în cadrul acestei lucrări, este un act de profundă răspundere ştiinţifică.

[6] În legătură cu structura tematică a atlaselor s-a realizat un studiu comparativ asupra tematicii atlaselor etnografice din diverse ţări şi a celei propuse pentru Atlasul etnografic al României la data elaborării studiului respectiv, făcîndu-se şi unele sugestii, unele azi depăşite, cu privire la fazele de lucru necesare pentru realizarea atlasului nostru. Vezi Ioana-Maria Milcu, *Despre structura tematică a atlaselor etnografice naţionale şi internaţionale*, în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 503 — 516.

https://biblioteca-digitala.ro

Discuții ample s-au purtat pe marginea structurii tematice a atlasului, în cadrul Comisiei pentru Atlasul etnografic al României în anii 1968—1969, iar din 1970 cu deosebire în cadrul colectivului pentru atlas al Institutului de etnografie și folclor [7]. Acestea au scos în relief ideea necesității de a se cuprinde o sferă largă de teme, și anume acelea al căror studiu are o semnificație istorico-culturală mai adîncă. S-a ajuns la elaborarea unei structuri tematice echilibrate, care înglobează cele mai reprezentative și semnificative aspecte ale culturii noastre populare, materiale și spirituale. În alegerea temelor s-a avut în vedere să fie incluse și acele aspecte care în trecutul nostru istoric mai îndepărtat au avut o semnificație mai mare, chiar dacă în secolul nostru ele au ajuns în forme mai puțin închegate în raport cu alte elemente de cultură materială sau spirituală. Sfera tematică poate însă suferi modificări și pe parcursul realizării atlasului, ținînd seama de faptul că investigația concretă ce se va întreprinde poate scoate la lumină fenomene etnografice de o excepțională valoare.

Structura tematică a Atlasului etnografic al României a fost stabilită, la acest stadiu de preparative generale, la următoarele capitole principale : a) grup de hărți introductive ; b) așezările omenești ; c) gospodăria tradițională ; d) locuința ; e) agricultura ; f) creșterea animalelor ; g) viticultura ; h) meșteșugurile ; i) cultivarea și prelucrarea plantelor textile ; j) creșterea viermilor de mătase ; l) creșterea albinelor ; k) vînătoarea ; m) pescuitul ; n) alimentația ; o) instalații tehnice populare ; p) mijloace tradiționale de transport ; r) obiceiuri legate de ciclul vieții ; s) obiceiuri legate de ocupații ; ș) obiceiuri calendaristice ; t) alte obiceiuri.

După cum lesne se poate observa, o preponderență evidentă s-a acordat problemelor privind economia și ocupațiile populației, meșteșugurile, alimentația, mijloacele de transport, obiceiuri legate de muncă, obiceiuri familiale și calendaristice, adică tocmai acelor aspecte prin a căror studiere se pot defini trăsăturile caracteristice ale culturii populare, trăsăturile comune ori distincte în raport cu cultura altor naționalități sau a altor popoare vecine. Nu credem că în privința tematicii alese ar trebui să urmăm pilda unuia sau a altuia dintre atlasele elaborate pînă acum. În cazul cînd am face aceasta am fi în situația de a renunța la o serie de aspecte majore din cultura noastră populară sau de a include laturi ce nu prezintă o importanță prea mare. Noi trebuie să acordăm atenție acelor teme care au semnificație și însemnătate deosebită, să adaptăm conținutul tematic al atlasului la nevoile științifice ale domeniului etnografiei românești.

Considerăm necesar să subliniem că, deși în final va fi alcătuit dintr-un anume număr de hărți ce vor ilustra temele asupra cărora ne-am oprit în această etapă, atlasul rămîne în realitate o lucrare permanent deschisă, care prin bogăția și varietatea materialului adunat va pune la îndemîna cercetătorilor materiale pentru studierea unui mare și variat număr de probleme, studiu în contextul căruia se va putea aplica și carto-

[7] Colectivul pentru atlas al Institutului de etnografie și folclor este compus din: I. Vlăduțiu, R. Vulcănescu, E. Bernea, R. O. Maier, P. Simionescu, L. Mureșanu, M. Budiș-Dancău, G. Comanici, M. Ionescu, L. Vasilescu, G. Moraru-Popa, Al. Popescu, I. Ghinoiu, I. Drăgoescu, M. Iurgrau, S. Iosipescu, M. Sadoveanu, L. Lang, P. Popovăț, L. Dumitrescu, O. Văduva.

https://biblioteca-digitala.ro

grafierea etnografică. Sînt capitole pe care colectivul pentru atlas, din cadrul Institutului de etnografie şi folclor, nu şi le-a propus să le realizeze în această etapă. Aceasta nu înseamnă că ele nu ar putea fi abordate şi realizate de alte institute cu profil apropiat — sau în deplină colaborare —, după aceleaşi criterii unitare pe baza cărora se alcătuieşte întregul atlas. Ne gîndim, de pildă, la teme ca cele privind costumul popular, care ar putea fi realizate de către Institutul de istorie a artei. De altfel, datele incluse în chestionare oferă posibilitatea de a se alcătui şi numeroase alte hărţi decît cele prevăzute a se întocmi în această etapă.

★

Cum va arăta, sau mai bine zis cum trebuie să arate în forma sa finită, Atlasul etnografic al României, care-i sînt părţile constitutive — — iată o chestiune care a dat şi dă în continuare prilej de meditaţii şi controverse. Experienţa altor atlase ne pune la îndemînă variate soluţii cu privire la conţinutul tematic al atlaselor, la criteriile, mijloacele şi tehnicile de cartografiere a elementelor de cultură, la modalităţile de punere în valoare a rezultatelor acestor cercetări prin forme inedite de expresie cartografică, prin îmbinarea cartografierii cu ilustraţie şi texte explicative pe hărţi, prin alcătuirea de volume aparte de comentarii şi ilustraţie. Scopul mărturisit al tuturor acestor căutări este de a facilita şi simplifica citirea hărţilor, precum şi utilizarea lor de către specialişti.

Principalele părţi constitutive ale Atlasului etnografic al României trebuie să fie, după opinia noastră, următoarele: a) un *text introductiv* în care să se expună scopul, principiile generale şi metodologia de realizare a acestui atlas; acesta ar urma să prefaţeze primul volum de hărţi; b) un grup de *hărţi generale* (care să cuprindă condiţiile naturale ale ţării, condiţiile economico-geografice, harta politico-administrativă, harta satelor libere şi aservite în secolul al XIX-lea, harta lingvistică, harta tipurilor antropologice, harta localităţilor anchetate); c) *hărţi etnografice* pe fiecare temă, grupate în fascicule pe baza clasificării etnografice; d) *volume de comentarii* care să însoţească fasciculul sau volumul de hărţi respective; e) *o riguroasă ilustraţie* inclusă fie nemijlocit pe hărţile etnografice, fie în volume de comentarii, fie în fascicule ilustrative aparte.

Gruparea hărţilor etnografice poate fi făcută pe *fascicule* care să înmănuncheze hărţile consacrate unei teme; la rîndul lor anumite categorii de fascicule pot fi grupate în *volume* după apartenenţa lor la o problematică complexă comună. Pot fi incluse în cîte un volum, spre pildă, fasciculele privind aşezările, gospodăria sau locuinţa, sau cele cuprinzînd ocupaţiile principale sau ocupaţiile secundare, sau cele privind meşteşugurile ori obiceiurile. Alte teme, cum sînt de exemplu alimentaţia, mijloacele tradiţionale de transport ori instalaţiile tehnice populare, vor trebui să aibă forma unor fascicule aparte, însoţite fiecare de cîte un volum de comentarii şi de ilustraţia necesară. În toate acestea trebuie păstrată, în măsura în care considerentele ştiinţifice o cer, pe lîngă succesiunea temelor şi o concordanţă între conţinutul tematic general al atlasului, tematica hărţilor incluse în chestionare, fasciculul de hărţi, volumul de comentarii şi ilustraţie. Credem că nu este nevoie să accentuăm împrejurarea că, dacă materialele o îngăduie, acordarea unui spaţiu mai mare în volumele de comentarii şi în ilustraţie acelor teme care sînt mai puţin sau aproape

https://biblioteca-digitala.ro

deloc cunoscute în literatura românească de specialitate va fi un cîștig însemnat pentru domeniul nostru.

Asupra părții introductive, a textului ca și a hărților generale nu credem că trebuie să insistăm prea mult. Am opina doar ca și noi să aplicăm metoda ce s-a dovedit rodnică la alte atlase, și anume de a realiza și hărți generale introductive, pe calc, care să fie incluse în fiecare fasciculă și care suprapuse pe alte hărți etnografice să ușureze examinarea în profunzime a oricărei hărți a atlasului.

Hărțile etnografice constituie una din componentele centrale ale atlasului nostru. Ele vor fi realizate, după cum este bine cunoscut, fie ca hărți analitice, fie ca hărți sintetice sau de generalizare. Este, credem, încă prea devreme ca să discutăm în amănunt de cîte hărți sintetice vom avea nevoie. Pe parcursul lucrării vor mai ieși la iveală necesități care se vor adăuga la cele la care ne gîndim acum. O problemă a cărei rezolvare nu suferă amînare este cea a *hărții de bază*. Este foarte important de definit care-i vor fi elementele constitutive. În această privință o variată gamă de posibilități ne este oferită de hărțile de bază ale altaselor etnografice editate pînă în prezent. Credem că e necesar ca anumite elemente să nu lipsească, și anume: rețeaua hidrografică, principalele orașe, localitățile unde s-au întreprins anchetele (poate că pe hărțile însemnate cu semne ce simbolizează tipuri sau variante de fenomene să se consemneze localitatea doar cu cîte o cifră), iar cu un fond de culoare foarte fin principalele forme de relief — munte, deal, cîmpie, luncă, baltă, deltă. Realizarea grafică a tuturor acestor elemente să fie subordonată unui singur scop, și anume unei cît mai judicioase și facile citiri a hărților, pentru a înlesni în acest fel aprofundarea științifică a temelor incluse în atlas. Nu credem că menționarea granițelor actuale ale județelor ar facilita cu ceva citirea hărții de bază; dimpotrivă, mi se pare că aceasta ar încărca inutil harta. În această privință este de asemenea bine știut că limitele actuale ale județelor administrative nu coincid cu limitele zonelor etnografice.

Ce avantaje aduce adoptarea unei asemenea soluții cu privire la harta de bază? În primul rînd posibilitatea ca cercetătorul să dispună de toate datele necesare unei analize temeinice a relațiilor dintre fenomene generate sau influențate de diverși factori. În al doilea rînd se evită adoptarea unei hărți de bază cu careuri care nu spune nimic cititorului. O consultare de fond, pe această problemă, cu institutul cartografic de specialitate se impune, credem, chiar în această etapă.

Hărțile etnografice propriu-zise, din Atlasul etnografic al României, trebuie să cuprindă, după părerea noastră, următoarele elemente:

a) *răspîndirea* tipurilor, variantelor etc. ale fiecăruia dintre elementele cartografiate (fie prin semne, fie prin pată de culoare, acolo unde e cazul, fie prin hașuri);

b) un scurt *text explicativ* care să înfățișeze caracteristicile de bază ale elementelor cartografiate pe harta respectivă. Îmbinarea, într-o serie de cazuri, a acestui text cu scheme privind tehnica diverselor elemente cartografiate va facilita înțelegerea hărții. Pentru a include Atlasul etnografic al României în circuitul științific internațional, textele explicative vor fi publicate integral în limbile română și franceză;

c) *imaginea tipurilor de fenomene* incluse pe harta respectivă, acolo unde este cazul, prin desen sau fotografie; s-ar putea aplica și ideea de

https://biblioteca-digitala.ro

a expune într-o parte a hărţii ilustraţia completă tipologică a fenomenului cartografiat. Ar fi extrem de important ca pentru o seamă de aspecte etnografice ilustraţia să fie redată în culori;

d) *legenda hărţii*;

e) *titlul hărţii*.

Ultimele două considerăm că trebuie publicate integral în limbile română şi franceză.

Partea ilustrativă a Atlasului etnografic al României o vedem realizată prin fotografii, desene, schiţe. Pentru arhiva ce se va forma cu acest prilej vedem necesară de asemenea şi folosirea filmului alb-negru şi în culori. În lucrările ce se vor publica, fotografiile şi desenele necesare urmează a fi incluse: a) pe hărţi; b) în comentarii; c) în tăbliţe ilustrative aparte. Pe hărţi pot fi redate imaginile tipurilor şi variantelor elementelor cartografiate. Volumele de comentarii trebuie să fie mai bogat ilustrate, redîndu-se nu numai tipurile şi variantele fenomenelor, ci şi fenomenele mai izolate, precum şi complexele din care fac parte elementele de cultură studiate. În tăbliţe sau albume ilustrative aparte pot fi incluse suite de imagini alcătuite din tipurile de fenomene şi variantele lor, dispuse nu numai tipologic, ci şi zonal-etnografic.

Experienţa atlaselor etnografice publicate pînă în prezent dovedeşte cu prisosinţă necesitatea de a alcătui *volume de comentarii ştiinţifice* care să însoţească hărţile etnografice propriu-zise. Rolul şi scopul acestor comentarii ale Atlasului etnografic al României este, după părerea noastră, multiplu: în primul rînd comentariile trebuie să faciliteze înţelegerea fenomenelor cartografiate; în al doilea rînd să pună în atenţia cercetătorului problemele mai importante care se desprind din analiza cartogramelor, înlesnind astfel cercetările ulterioare ale anumitor probleme şi împlinind şi în acest mod misiunea de instrument ştiinţific de lucru pe care o are atlasul; în al treilea rînd, ele trebuie să dea o primă interpretare, în măsura în care acest lucru este posibil, a fenomenelor etnografice cuprinse în harta sau hărţile respective. Explicaţiile trebuie axate, după opinia noastră, mai întîi de toate pe rezultatele anchetei generale de teren, efectuată pe baza chestionarelor elaborate anume în acest scop.

Există şi părerea conform căreia comentariile să se rezume strict la explicarea fenomenelor cartografiate fără nici o încercare de interpretare. Un asemenea punct de vedere, raportat la situaţia materialelor etnografice publicate, precum şi la menirea pe care trebuie să o aibă atlasul etnografic al ţării noastre, apare fără nici un temei.

Comentariile ştiinţifice vor fi alcătuite sub formă de volume pentru fiecare grup de teme, iar în unele cazuri chiar şi pentru o temă distinctă ce are o mai accentuată semnificaţie etnografică. Această formulă experimentată şi de alte atlase ni se pare întru totul aplicabilă şi la atlasul nostru.

Volumele de comentarii trebuie să cuprindă, după părerea noastră, două laturi fundamentale: una *introductivă* şi o alta *descriptiv-interpretativă*. Partea introductivă are menirea de a explica teoria şi metodologia respectivei lucrări, de a expune informaţiile necesare cu privire la principiile călăuzitoare ale lucrării, la metodologia adoptată în culegerea şi prelucrarea materialelor etnografice. Tot aici vor fi făcute precizările necesare referitoare la datarea elementelor de cultură materială sau spiri-

https://biblioteca-digitala.ro

tuală incluse pe hărțile comentate, la gradul de comparabilitate a materialelor, la dificultățile întîmpinate pe parcursul cercetării, la nivelul de cunoaștere a fenomenelor de către diverse categorii de informatori, la gradul de eroare în răspîndirea elementelor de cultură de care trebuie să țină seama cititorul. În aceeași parte introductivă credem că trebuie făcută o trecere în revistă a preocupărilor de pînă acum în problemele respective, o subliniere a aportului înaintașilor noștri în cunoașterea și interpretarea fenomenelor studiate.

În cea de a doua parte a acestor volume, cea mai însemnată și cu un spațiu adecvat, se va face *o primă descriere amplă* a elementelor de cultură materială sau spirituală, *cu specificarea particularităților lor zonale.* Insistăm asupra acestei laturi deoarece împlinirea acestui deziderat, *la scara întregii țări, pentru fiecare element de cultură cercetat,* va umple golurile mari existente încă pînă astăzi în cunoașterea, sub raportul faptelor, a realităților etnografice din țara noastră atît în perioada de sfîrșit a secolului trecut și de început a secolului nostru, cît și în perioada actuală. Credem că nu e necesar să mai subliniem împrejurarea că în literatura românească de specialitate lipsesc îndeajuns de multe volume *publicate,* care să fi pus la îndemîna cercetătorului datele necesare pentru analize mai aprofundate sau pentru sinteze. Considerăm că în aceste volume de comentarii trebuie să se încerce și o primă interpretare a fenomenelor cartografiate pe hărțile analitice sau de sinteză, folosindu-se și date lingvistice, geografice, antropologice, istorice, demografice, economice etc., că este locul să se discute tipologia fenomenului respectiv (de pe fiecare hartă) în raport cu ceea ce cunoaștem pînă acum pe baza informației bibliografice și cu ceea ce rezultă din cercetările speciale pentru atlas. Tot aici trebuie să se acorde însemnătatea cuvenită acelor fenomene etnografice care deși nu pot fi cartografiate au o deosebită valoare științifică și contribuie substanțial la lămurirea unor probleme. O primă *tipologie zonală* completă a fiecărui element sau complex de elemente etnografice se poate realiza abia acum, cînd se vor analiza aceleași categorii de fenomene de pe întreg cuprinsul țării.

Prin concluziile ce se desprind dintr-o primă despuiere și analiză a mărturiilor de viață materială și spirituală, în volumele de comentarii se vor pune în valoare specificul etnografic local-zonal, originalitatea culturii populare românești, se vor descifra aspectele etnografice caracteristice, de străveche tradiție, care în felurite forme au continuat să dăinuie pînă în zilele noastre.

În afară de text, volumele de comentarii vor conține și ilustrația necesară scoaterii în evidență a laturilor caracteristice ale fenomenelor etnografice examinate. Aceasta se va realiza prin fotografii, desene sau planșe.

Volumele de comentarii trebuie să cuprindă, după părerea noastră, și bibliografia de specialitate, românească și străină, pentru fiecare capitol în parte. Ar fi credem cazul să meditățm dacă nu ar fi bine să anexăm la fiecare capitol o bibliografie amplă, rezolvînd în acest fel și problema informării bibliografice asupra principalelor teme de etnografie românească.

Date fiind solicitarea și circulația științifică pe care credem că le vor avea volumele de comentarii împreună cu hărțile ce vor constitui

https://biblioteca-digitala.ro

Atlasul etnografic al României, volumele de comentarii urmează a fi publicate în limbile română şi franceză, însoţite de largi rezumate în limbile engleză, germană, rusă şi spaniolă. În acest fel se va respecta principiul unităţii de limbă între hărţile etnografice ale atlasului, volumele de comentarii şi legenda ilustraţiilor şi totodată se va crea posibilitatea ca rezultatele muncii noastre să fie larg cunoscute.

S-ar putea discuta de pe acum şi *formatul* pe care ar trebui să-l aibă volumele de comentarii ale atlasului nostru, deşi asupra acestei chestiuni se pot lua hotărîri şi ulterior. În orice caz modelele nu lipsesc în această privinţă. Se poate adopta formatul mare, egal cu al atlasului, un format intermediar între mărimea hărţilor din atlas şi mărimea unei cărţi, sau dimensiunile unei cărţi obişnuite. Noi opinăm pentru un format de carte mare, care să îngăduie să se includă şi o seamă de hărţi ce vor însoţi textul comentariilor şi, eventual, un text paralel în două limbi — română şi franceză.

★

Principalele izvoare care pot fi utilizate în alcătuirea Atlasului etnografic al României sînt următoarele:

a) materialele etnografice de *pe teren*;
b) piesele etnografice aflate *în muzee*;
c) mărturii etnografice cuprinse *în documente de arhivă*;
d) mărturii etnografice din *literatura de specialitate*;
e) mărturii *iconografice*.

Este limpede că starea diferitelor categorii de izvoare se va răsfrînge în modul cel mai nemijlocit şi asupra reprezentării în atlas a diverselor fenomene etnografice. Situaţia izvoarelor etnografice determină şi anumite limite ale atlasului nostru etnografic; această împrejurare va impune o folosire, pe cît posibil mai amplă, a tuturor celorlalte categorii de izvoare care pot ajuta la lămurirea anumitor fenomene etnografice pentru care mărturiile de civilizaţie şi cultură populară de care dispunem sînt mai sărace.

Ideal ar fi dacă pentru Atlasul etnografic al României am dispune de mărturii de viaţă materială şi spirituală care să ne înfăţişeze pe deplin evoluţia acestora cel puţin în ultima sută de ani (dacă nu pe o perioadă istorică mai îndelungată). Or, cum o asemenea situaţie ideală nu există, credem că trebuie să examinăm cu toată atenţia şi răspunderea ce anume este realizabil pe baza izvoarelor de care dispunem şi cum folosim în Atlasul etnografic al României diferitele categorii de izvoare.

O cerinţă teoretică şi metodologică, fundamentală după opinia noastră, este aceea de a utiliza în alcătuirea *hărţilor etnografice* ale atlasului nostru o singură categorie de materiale etnografice, şi anume materialele etnografice rezultate din ancheta generală pentru atlas. Argumentele pentru aplicarea acestui principiu ni se par hotărîtoare:

1) pentru întreaga tematică a Atlasului etnografic al României, materialele vor fi *culese pe baza aceloraşi criterii* şi cu o *metodologie* ştiinţifică *unitară*;

2) nivelul cunoaşterii de către informatori, din toate zonele ţării, a fenomenelor de cultură populară tradiţională de la sfîrşitul secolului

https://biblioteca-digitala.ro

trecut și primele decenii ale veacului nostru, ca și modul lor de a le înțelege, sînt, teoretic, aproximativ aceleași, ceea ce va conferi materialelor etnografice culese pe teren gradul necesar de comparabilitate;

3) toate categoriile de materiale adunate în cursul anchetei generale de teren vor putea fi datate, ceea ce nu se poate spune despre toate mărturiile cuprinse în literatura de specialitate sau pentru toate piesele aflate în muzeele de etnografie, din cauze, după cum e bine știut, în mare parte obiective. Datarea tuturor categoriilor de fapte incluse în atlas va constitui un temei important pentru corelarea fenomenelor studiate, pentru o analiză aprofundată a relațiilor existente între fenomene;

4) se va evita astfel amestecarea rezultatelor unor anchete de teren care au fost efectuate în perioade diferite de timp și care fiecare poartă pecetea concepției teoretico-metodologice a cercetătorului respectiv, precum și a nivelului general al științei etnografice din vremea cînd s-au efectuat cercetările, a tehnicilor de culegere a materialelor, a mentalității și nivelului general de cultură și cunoaștere a informatorilor etc. Evitînd acest amestec de date din anchete, efectuate în perioade diferite de timp, se va micșora în mare măsură și gradul de subiectivism, înclinații și preferințe în analiza și interpretarea materialelor.

Celelalte categorii de izvoare — piesele etnografice din muzee, cele iconografice, mărturiile etnografice aflate în documente de arhivă și cele pe care le găsim în literatura de specialitate și în lucrări publicate cu caracter mai general — vor fi judicios și amplu folosite în munca de elaborare a Atlasului etnografic al României. În esență categoriile de izvoare pe care le preconizăm a fi utilizate în realizarea atlasului se completează reciproc și se corijează reciproc. Important este să folosim întreg complexul de date etnografice care pot să contribuie la lămurirea problemelor ce ne propunem a le trata în această lucrare. În consecință, se impune o folosire diferențiată a izvoarelor. Ținem să subliniem încă o dată că nu ignorăm deloc însemnătatea celorlalte date — istorice, economice, geografice, antropologice, lingvistice etc. — care concură la adîncirea temelor studiate, dar facem o distincție clară între *datele etnografice* pe baza cărora se întocmesc *hărțile etnografice* și *datele altor științe*, ce sînt utilizate în analiza problemelor tratate *în volumele de comentarii*.

Pentru alcătuirea *hărților etnografice*, așa cum am subliniat mai sus, considerăm că trebuie folosite numai datele culese în cadrul anchetei de teren. Pentru *ilustrații* se vor utiliza atît imaginile culese în cadrul anchetei generale, cît și cele realizate după piese etnografice muzeale specifice unor zone și care nu mai pot fi găsite pe teren. Pentru problemele dezbătute în *volumele de comentarii* se vor folosi toate categoriile de izvoare etnografice, alături de cele ale disciplinelor înrudite sau apropiate cu etnografia.

În legătură cu explorarea multilaterală, în toate etapele de realizare a Atlasului etnografic al României, a materialelor etnografice muzeale, credem că aceasta s-ar putea realiza cu maximum de eficiență dacă s-ar înfăptui în perioada imediat următoare un *inventar al materialelor etnografice din muzeele țării noastre pe bază de fișă unitară*. Necesitatea alcătuirii unui asemenea inventar a fost subliniată de multe ori pînă acum și credem că ea trebuie subliniată din nou în acest moment și în contextul acțiunilor pe care le întreprindem pentru realizarea atlasului.

https://biblioteca-digitala.ro

Desigur că însemnătatea şi roadele unei asemenea *acţiuni pe scară naţională* depăşesc pe cele reclamate de alcătuirea Atlasului etnografic al României. Printr-un asemenea inventar muzeal naţional al materialelor etnografice s-ar obţine mai întîi de toate o evidenţă clară şi sigură a patrimoniului culturii populare aflate în muzee; în al doilea rînd, s-ar pune la îndemîna cercetătorilor numeroase materiale privind cultura noastră tradiţională care pot fi găsite numai în muzee; în al treilea rînd, ar intra în circuitul ştiinţific toate materialele etnografice din toate zonele ţării; iar în al patrulea rînd, un asemenea inventar ar consolida baza faptică necesară pentru efectuarea unor studii comparativ-istorice asupra culturii noastre populare. Acest inventar al materialelor etnografice muzeale şi-ar dovedi utilitatea şi pentru elaborarea Atlasului etnografic al României, cu deosebire în ceea ce priveşte definirea tipologiei fenomenelor de cultură populară tradiţională din fiecare zonă etnografică, alcătuirea comentariilor hărţilor atlasului, precum şi alcătuirea ilustraţiei.

Aceste două acţiuni — Atlasul etnografic al României şi Inventarul muzeal etnografic pe plan naţional — nu sînt, firește, subordonate una alteia şi prin urmare realizarea lor poate decurge concomitent, inventarul trebuind însă să se încheie ceva mai devreme, pentru a fi integral utilizat în întocmirea atlasului etnografic.

Considerăm, în aceeaşi ordine de idei, că ar fi extrem de utilă, pentru alcătuirea Atlasului etnografic al României, *publicarea unor materiale etnografice cuprinse în documentele istorice* aflate în arhivele din ţara noastră, documente inedite în care se află consemnate mărturii deosebit de importante cu privire la aspectele etnografice ale ocupaţiilor poporului român, ale aşezărilor, gospodăriei, locuinţei, meşteşugurilor, portului popular, mijloacelor de transport, obiceiurilor, vieţii sociale etc., cu deosebire din secolele XVII—XIX. Documentele cu conţinut etnografic la care ne referim ar constitui un ajutor eficace interpretării materialelor incluse în atlasul etnografic, dacă ar fi adunate şi publicate *în volume speciale*, alcătuind poate un fel de corpus etnografic, şi ar fi puse astfel la îndemîna cercetătorilor din acest domeniu. Ca şi în cazul precedent, o asemenea lucrare se poate înfăptui concomitent cu ancheta generală de culegere a materialelor pentru atlas, de această dată însă printr-o strînsă colaborare între istorici şi etnografi.

Examinarea realităţilor etnografice româneşti, prin prisma semnificaţiilor lor ca izvor documentar pentru întocmirea Atlasului etnografic al României, conduce la concluzia fermă că în etapa actuală dispunem încă de materialele necesare realizării unei lucrări de o asemenea amploare şi însemnătate.

★

Cu privire la criteriile şi modul de alcătuire a chestionarelor. Acestei probleme i s-a acordat atenţia cuvenită pe întreg parcursul etapei pregătitoare pentru ancheta generală de teren, conştienţi fiind de însemnătatea ştiinţifică cu totul deosebită pe care o are pentru conţinutul Atlasului etnografic al României culegerea materialelor etnografice în condiţii optime şi la un nivel ştiinţific corespunzător. Ca urmare, proiectele de chestionare au fost experimentate pînă acum în două localităţi cu profil social-economic şi cultural distinct — Păuneşti (jud. Vrancea) şi Mîneciu-

https://biblioteca-digitala.ro

Ungureni (jud. Prahova) — și li s-au adus îmbunătățirile necesare atît sub raportul conținutului lor, cît și al modului în care sînt alcătuite, pentru a se putea cu ușurință nota pe ele răspunsurile informatorilor și totodată pentru a se putea utiliza fără nici o greutate în prelucrarea datelor de teren.

În urma dezbaterilor periodice și sistematice purtate de colectivul pentru atlas al Secției de etnografie a Institutului de etnografie și folclor, precum și pe baza examinării multilaterale a experienței în această problemă a atlaselor etnografice din alte țări, s-a ajuns la concluzia că chestionarele pentru Atlasul etnografic al României trebuie să reflecte următoarele principii de bază: a) *consemnarea tuturor categoriilor de fapte etnografice* care ar urma să fie cuprinse în hărțile atlasului; b) *funcționalitatea* avută de fiecare element de cultură materială sau spirituală; c) *frecvența* elementelor de cultură; d) *dinamica* elementelor studiate; e) *cauzalitatea prefacerilor* ce au avut sau au loc în evoluția fenomenelor examinate.

S-a ajuns la concluzia că toate categoriile de fapte etnografice existente la sfîrșitul secolului trecut și în primele decenii ale veacului nostru — — firește, pe gama de teme selective care alcătuiesc atlasul — să fie consemnate în chestionare în cursul anchetei generale de teren din considerentul că nu știm pe deplin, în această etapă a cunoașterii realităților noastre etnografice din acea vreme, ce semnificație și ce rol a avut în viața social-culturală, în evoluția culturii noastre populare în general, fiecare din elementele de cultură studiate. Totodată se pleacă de la considerentul că, dacă în finalul lucrărilor pentru atlas dorim să stabilim riguros științific tipologia și variantele fenomenelor de cultură populară cercetate și să utilizăm datele obținute pentru a defini modele culturale, este necesar să dispunem de întregul inventar de fapte concrete privind aspectele de cultură studiate, culese pe bază de chestionare întocmite anume. Pentru a exclude de la bun început orice nedumeriri, precizăm că în lucrările pentru atlas, inclusiv în alcătuirea chestionarelor, am folosit din plin tipologiile elaborate pînă în prezent asupra diferitelor aspecte ale culturii noastre populare, tot ceea ce constituie bunuri cîștigate pe acest tărîm. S-au examinat sub raport teoretic, îndeosebi, conceptele de reprezentare cartografică — scheme, tipuri și modele culturale —, precum și posibilitățile de folosire a eșantionării în alcătuirea atlasului nostru [8]. Întrebările din chestionare au fost formulate în așa fel încît să poată fi codificate și prelucrate cu calculatoare.

Chestionarele, în forma lor actuală, cuprind toate întrebările necesare pentru a se putea răspunde unor probleme complexe, deosebit de importante pentru concluzii de ordin istorico-etnografic privind *funcțio-*

---

[8] Vezi Romulus Vulcănescu, *Concepte de reprezentare cartografică în etnografie: scheme tipuri și modele*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 15, 1970, nr. 3, p. 181—196; Cornelia Belcin și Alexandru Popescu, *Aplicațiile eșantionării în realizarea Atlasului etnografic al României*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 447—460. Unele probleme de cartografiere au fost examinate de asemenea de P. Simionescu și C. Irimie. Vezi P. Simionescu, *Cartografierea — sistem de reprezentare a fenomenelor corelate — în unele discipline sociale*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 461—478; idem, *Isograma etnologică — un nou concept de determinare cartografică*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 15, 1970, nr. 4, p. 335—342; Cornel Irimie, *Aspecte ale zonării în Atlasul etnografic al României*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 439—443.

https://biblioteca-digitala.ro

nalitatea fenomenelor de cultură populară pe care le înglobează Atlasul etnografic al României, precum şi cauzalitatea evoluţiei lor.

Principiul cantitativ, adică al frecvenţei fenomenului etnografic, este reflectat cu grija cuvenită pe parcursul chestionarelor acestui atlas. Se are în vedere ca în cursul cercetării să se consemneze cu multă exactitate dacă fenomenul cercetat a avut un caracter general, dacă era predominant sau dacă în perioada de sfîrşit a veacului trecut şi în cea de început a secolului nostru el nu se mai întîlnea decît rar. O cerinţă metodologică în aplicarea chestionarelor constă în consemnarea şi a ceea ce a fost anterior perioadei sus-menţionate, chiar dacă unele forme de cultură de străveche tradiţie vor putea fi consemnate doar parţial. Vom întîlni elemente de cultură populară care în acea vreme deja aveau o frecvenţă mai redusă sau erau chiar rare ca urmare a unor prefaceri petrecute în viaţa economico-socială şi culturală în epoca de trecere de la feudalism la capitalism. Valoarea lor ştiinţifică este însă indiscutabil foarte mare. Consemnarea exactă a frecvenţei poate să scoată în evidenţă şi acele elemente care în primele decenii ale veacului nostru constituiau doar lăstari ai unor fenomene devenite astăzi dominante.

Includerea în chestionare a întrebărilor privind dinamica elementelor de cultură poulară, în contextul în care opinăm ca *hărţile* etnografice să înfăţişeze numai aspectele fundamentale ale culturii noastre populare *tradiţionale*, ar putea trezi unele nedumeriri şi de aceea vom insista puţin asupra acestei chestiuni. De fapt problema ar putea fi formulată şi altfel, şi anume de ce nu adoptăm ideea de a întocmi un atlas etnografico-sociologic, adică de a alcătui un atlas care să înfăţişeze prin hărţi şi stadiul actual al evoluţiei fiecărui element de cultură? S-a meditat mult asupra acestei laturi a problemei şi s-a ajuns la concluzia că realizarea unui asemenea deziderat ar cere eforturi suplimentare considerabile, acţiuni speciale de cercetare concretă pentru a defini specificul etnografic contemporan în toate domeniile culturii populare, o perioadă de timp mai îndelungată pentru culegerea şi prelucrarea de materiale, un colectiv de specialişti mult mai mare, care să-şi concentreze preocupările numai în jurul acestei lucrări. Trebuie de altfel spus că şi atlasele etnografice publicate pînă acum în alte ţări sînt concentrate tot pe prezentarea aspectelor de cultură populară tradiţională. Am inclus însă în chestionare dinamica elementelor studiate, deci ne pronunţăm pentru cercetarea diacronică şi sincronică a fenomenelor pentru că astfel vom avea o imagine veridică a stadiului lor de evoluţie în etapa în care efectuăm ancheta generală de teren, a particularităţilor şi caracteristicilor lor, a cauzelor acestei evoluţii. Totodată în acest fel se va putea include în comentariile ce vor însoţi hărţile şi examina cauzal evoluţia pînă la contemporaneitate a fenomenelor de cultură populară tratate.

Ţinîndu-se seama de importanţa pe care o au în cercetarea etnografică cunoaşterea şi răspîndirea terminologiei specifice, s-au inclus în chestionare întrebările necesare şi pentru a consemna terminologia locală a elementelor etnografice studiate.

În elaborarea chestionarelor s-a avut în vedere atît specificul fiecărui capitol al culturii populare, cît şi cuantumul necesar pentru realizarea lui, în funcţie de însemnătatea pe care o are problema respectivă în istoria

https://biblioteca-digitala.ro

și cultura noastră. Ca urmare, unele chestionare au căpătat o amploare mai mare, altele mai redusă.

Aplicate unitar în localitățile stabilite în rețeaua de anchetat, chestionarele, prin materialele ce le vor conține, vor oferi datele necesare pentru studierea amplă, multilaterală, a fenomenelor etnografice cercetate de pe întreg cuprinsul țării.

★

Selecționarea localităților ce urmează a fi incluse în rețeaua de anchetat a constituit o problemă ce a fost examinată într-o măsură mai mare sau mai mică în mai multe studii [9]. În momentul de față, cînd colectivul pentru atlas a trecut la elaborarea concretă a rețelei, unele din soluțiile propuse în anumite studii s-au dovedit a fi depășite. Problema selecționării localităților a fost privită cu simțul de răspundere științifică necesar, date fiind consecințele ce decurg din această alegere. Soluțiile adoptate de atlasele din alte țări în alegerea rețelei de anchetat sînt, după cum e bine cunoscut, variate de la o țară la alta, de la un atlas etnografic la altul, începînd cu criteriul matematic și terminînd cu ignorarea lui totală.

În ceea ce privește desimea rețelei, întîlnim de asemenea opțiuni diferite față de raportul dintre numărul localităților din rețeaua de anchetă și desimea așezărilor umane și a populației. Iată, de pildă, cum arată acest raport și scara hărții de bază a atlaselor etnografice din cîteva țări: în Danemarca patru localități/400 km²; în R.F. a Germaniei patru localități/400 km² (la scara hărților de 1 : 1 000 000 și 1 : 2 000 000); în Finlanda o localitate /20 km² (scara 1 : 2 000 000); în Iugoslavia patru localități/ /400 km² (scara 1 : 2 000 000); în Olanda 20 localități/400 km² (scara 1 : 1 000 000); în Austria 36 localități/400 km² (scara 1 : 1 000 000); în Portugalia o localitate/400 km²; în Suedia 0,5 localități/400 km²; în Elveția o localitate/107 km² (cu scara 1 : 1 000 000); în Cehoslovacia două localități la 400 km² (scara 1 : 1 000 000); în Ungaria o localitate/372 km² (scara 1 : 1 000 000).

După cum rezultă din cifrele de mai sus, criteriul adoptat este departe de a fi unitar, el variază de la atlasul unei țări la altul datorită mai multor factori, iar simpla comparare a numărului de localități anchetate cu numărul așezărilor umane și densitatea locuitorilor oferă explicația, cel puțin într-o anume măsură, a acestei situații atît de diversificate.

Considerăm, pe baza experienței atlaselor etnografice realizate pînă acum, precum și pe baza experienței noastre, că pentru Atlasul etnografic al României selecționarea localităților și definitivarea rețelei de anchetat trebuie să aibă la bază *criterii complexe*. În acest fel se va ține seama *de toți factorii* care pot contribui ca Atlasul etnografic al României să-și

[9] Vezi în această privință I. Goliat, *Atlasul etnografic al României*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 435; Cornelia Belcin și Alexandru Popescu, *Aplicațiile eșantionării în realizarea Atlasului etnografic al României*, ibidem, p. 452—459; Ion Ghinoiu, *Criterii de selectare a localităților de anchetat pentru A.E.R.*, ibidem, p. 479—489; idem, *Probleme ale fixării rețelei-anchetă pentru A.E.R.*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 16, 1971, nr. 3; Paul Petrescu, *Despre înregistrarea construcțiilor în atlasele etnografice*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 500—501; Ioana-Maria Milcu, *art. cit.*, p. 515. În fiecare din aceste studii s-a acordat atenție deosebită stabilirii numărului de puncte unde ar trebui să fie făcută ancheta de teren.

https://biblioteca-digitala.ro

realizeze scopul propus. În consecinţă, în alegerea localităţilor de anchetat trebuie avut în vedere ca principii de bază *un complex de criterii*:

1. *Reprezentativitatea localităţilor alese.* Înţelegem prin aceasta în primul rînd că localităţile alese *întrunesc întregul complex de criterii ce se cer* pentru ca alegerea să cadă pe respectiva localitate. S-au pus în discuţia de lucru, pentru a fi selecţionate, toate aşezările omeneşti din ţară. Teoretic au fost create deci condiţiile ca fiecare localitate să poată deveni unul din viitoarele puncte în care urmează să se înfăptuiască ancheta generală pentru adunarea materialului necesar elaborării Atlasului etnografic al României. Nu putem însă lăsa această alegere la latitudinea hazardului, supusă împrejurării că întîmplător o localitate sau alta este situată geograficeşte într-un punct care ar fi, după criteriile strict matematice, necesar să fie inclus în atlas. Aceasta, firește, dacă dorim — şi ne exprimăm convingerea că aşa trebuie să procedăm — ca Atlasul etnografic al României să-şi atingă scopul propus.

Localitatea aleasă trebuie să întrunească, după părerea noastră, mai multe condiţii:

a) să aibă pe teritoriul său cea mai mare parte, iar dacă este posibil chiar toate aspectele selective de cultură populară tradiţională care fac obiectul Atlasului etnografic al României. Aceasta ar permite examinarea interdependenţei fenomenelor etnografice în perioade istorice date, pe un anume teritoriu dat, ceea ce constituie una din cerinţele de bază pentru o analiză comparativ-istorică a fenomenelor de cultură populară studiate. Firește că nu avem în vedere acele categorii de fenomene care în genere lipsesc din zona respectivă, dar nici nu va trebui să optăm pentru o localitate în care lipsesc, de pildă, instalaţiile tehnice populare tradiţionale sau meşteşuguri tradiţionale ce se pot găsi în aşezarea vecină în care întîlnim şi toate celelalte mărturii tradiţionale de cultură populară ce fac obiectul atlasului;

b) localitatea să aibă o veche şi bogată tradiţie, pentru a se putea surprinde, eventual, forme de geneză, vechimea şi continuitatea elementului tradiţional de cultură. Credem că trebuie acordată prioritate în alegerea localităţilor şi vechimii aşezării, adică să se ţină seama de trecutul istoric mai îndelungat al satului, cu alte cuvinte de continuitatea tradiţiei acestuia;

c) aşezarea selecţionată să posede încă şi astăzi, pe cît posibil, complexe tradiţionale de cultură — atît materială, cît şi spirituală —, pentru a nu fi nevoiţi să recurgem în toate cazurile la reconstituiri. Desigur că pentru o seamă de aspecte de cultură populară tradiţională vom aplica şi metoda reconstituirii, dar valoarea ştiinţifică a atlasului nostru va cîştiga cu atît mai mult cu cît fenomenele ce se vor cartografia au fost studiate direct şi nu s-au consemnat numai pe bază de reconstituiri.

2. *Repartizarea geografică echilibrată, adică dispunerea judicioasă, nu arbitrară, a răspîndirii localităţilor de anchetat în spaţiul geografic al ţării.*

Aici ne exprimăm de la bun început punctul de vedere cu privire la metoda careiajului, concretizată, după cum se ştie, în împărţirea suprafeţei ţării în dreptunghiuri sau pătrate şi în includerea obligatorie în reţea a anumitor localităţi care se află situate în anumite puncte „nodale", determinate matematic, în spaţiul respectiv. Un asemenea procedeu

https://biblioteca-digitala.ro

ar fi justificat și astăzi în cazul în care cultura noastră populară tradițională, din etapa pe care o studiem, s-ar afla pe aceeași treaptă de dezvoltare în toate zonele țării, în cazul cînd nu ar exista deosebiri, care în realitate sînt de multe ori substanțiale, de la o zonă la alta. Or, cum evoluția culturii populare tradiționale în România prezintă deosebiri de la o zonă la alta o asemenea metodă nu poate fi acceptată.

Aceasta nu înseamnă însă că în procesul de selecționare a localităților de anchetat nu trebuie utilizate și unele procedee *tehnice* folosite în aplicarea metodei careiajului. Ne gîndim mai întîi de toate la eliminarea posibilității de a ignora de pe o suprafață teritorială dată existența de localități, deci implicit de atestarea și consemnarea pe hărți a mărturiilor de cultură materială și spirituală tradițională din acel spațiu. Prin urmare un „careiaj de lucru", pentru această etapă pregătitoare a anchetei generale, poate fi folositor elaboratului pe care-l pregătim acum. Credem că în același fel trebuie privită și problema unității distanței dintre punctele anchetate, care nu trebuie să fie mecanică, ci să servească dispunerii echilibrate pe hartă a răspîndirii fenomenelor de cultură, să contribuie la conturarea cît mai precis cu putință a microzonelor de răspîndire a aspectelor de cultură populară, precum și la precizarea limitelor zonelor etnografice[10]. În acest fel se asigură ca limita geografică de eroare în răspîndirea în spațiu a fenomenelor etnografice să fie, pe cît posibil, mai mică.

În contextul celor expuse considerăm ca element obligatoriu includerea în structura rețelei de anchetat a așezărilor care să aparțină principalelor forme de relief de pe întinsul unui județ : munte, deal, iar acolo unde este cazul cîmpie, luncă, baltă, deltă. Aceasta să fie însă subordonată scopului etnografic al atlasului pe care-l elaborăm.

3. *Rețeaua stabilă de localități de bază* este de asemenea un criteriu imperios necesar realizării unui atlas etnografic pe baze strict științifice. *Rețeaua stabilă* a localităților de bază presupune :

a) un număr *constant* de localități reprezentative, considerate ca puncte de bază pentru fixarea răspîndirii fenomenelor etnografice în spațiul geografic și, în consecință, *supuse obligatoriu investigației de teren* în cursul anchetei generale ;

b) un număr fix de localități pe 100 km² și același număr fix de localități raportat la numărul total de comune rurale ;

c) efectuarea anchetei generale, obligatorie în *fiecare* localitate aleasă, pe *toate* temele incluse în atlas și cartografierea fenomenelor etnografice în aceste puncte constante.

Pornind de la ideea că datele pentru alcătuirea hărților etnografice, în Atlasul etnografic al României, vor fi cele culese în cursul anchetei de teren, stabilirea *numărului total al localităților de anchetat* devine o problemă cheie pentru valoarea științifică a atlasului. În această privință trebuie să ținem seama în primul rînd de cerințele științifice pe care le reclamă scopul acestei lucrări. Nu este însă mai puțin adevărat că trebuie să privim cu mult realism problema și să o examinăm cu toată atenția în lumina posibilităților concrete de realizare a anchetei de teren.

Teoretic, ar fi ideal ca numărul de localități anchetate să fie mare, mergînd spre jumătatea numărului lor total, deoarece în acest fel s-ar

[10] Cu privire la zonarea etnografică, vezi Cornel Irimie, *Aspecte ale zonării în Atlasul etnografic al României* în „Revista de etnografie și folclor", tom. 14, 1969, nr. 6, p. 437—446.

https://biblioteca-digitala.ro

asigura o cunoaștere foarte detaliată a răspîndirii fiecărui element de cultură studiat. Soluția aceasta nu este aplicabilă din mai multe motive: ar necesita concentrarea muncii unui mare număr de cercetători numai pe această problemă, ar solicita mijloace materiale considerabile, iar timpul în care s-ar realiza lucrările pentru atlas ar fi foarte îndelungat, depășind cu mult un deceniu. De fapt credem că aplicarea unei asemenea soluții nu ar fi de loc în avantajul cercetării etnografice românești, pentru că lucrarea întinzîndu-se pe o perioadă de timp foarte îndelungată ar absorbi forțele științifice de la problematica modernă a investigațiilor în domeniul nostru, problematică însă care cere o rezolvare mai imediată.

Considerăm că o cincime din totalul comunelor rurale satisface exigențele științifice ale scopului pe care ni-l propunem în atlas. Dacă avem în vedere totalul *satelor* din țară, procentul s-ar ridica la circa 2660 de localități, ceea ce întrece cu mult posibilitățile la care ne-am referit mai sus. Dar cum deosebirile pe planul culturii populare *tradiționale*, între sat și comună de obicei, nu sînt prea pronunțate, iar astăzi se poate vorbi mai degrabă de deosebiri în gradul de păstrare a aspectelor specific tradiționale de cultură populară — mai arhaice în satele mai izolate în raport cu centrele de comună —, considerăm că *o cincime din numărul total actual de comune de 2706, adică 541 de localități care trebuie supuse investigației concrete în cursul anchetei generale*, este suficientă pentru ca Atlasul etnografic al României să răspundă exigențelor științifice reclamate de acest gen de lucrări. De altfel, și dacă raportăm numărul propus la desimea rețelei adoptată în atlasele din alte țări un asemenea număr ni se pare judicios, pentru că la realitățile românești el va putea acoperi cu plenitudine nu numai zonele etnografice ale țării, ci și subzonele etnografice, reducînd în același timp, în mod evident, gradul de eroare geografică în răspîndirea fenomenelor etnografice.

Nu excludem nici ipoteza ca procentul de localități selecționate pentru anchetă să fie ceva mai mic de o cincime sau ceva mai mare, adoptîndu-se și o altă hartă de bază la scara corespunzătoare. Într-un asemenea caz ar rămîne de examinat toate implicațiile teoretice și practice, cu avantajele și dezavantajele respective.

Dat fiind faptul că la baza alcătuirii rețelei de anchetat am adoptat ideea unui *complex de criterii*, considerăm că augmentarea numărului de localități se poate face în funcție de necesitățile impuse de criteriile respective, prin adăugiri la numărul constant, de bază. Aceste adăugiri trebuie făcute cu mult discernămînt și precauție științifică — fie în această etapă, fie în parte pe parcursul cercetărilor —, fără însă a urca în mod exagerat numărul total al localităților în care se va efectua ancheta generală de teren.

Credem că *în această etapă* trebuie să luăm în discuție și să ne pronunțăm și asupra următoarei probleme: dacă este sau nu necesar ca pe lîngă *rețeaua de bază* să elaborăm și *o rețea variabilă*, adică o rețea de localități situate geograficeşte între cele de bază și care ar putea fi stabilite — — în funcție de valoarea materialului etnografic pe care-l posedăm — fie chiar de la început, fie în cursul cercetărilor de teren.

Avantajele creării și a unei asemenea rețele secundare, rețeaua variabilă cum ar putea fi denumită, pentru care ne pronunțăm, ar consta

https://biblioteca-digitala.ro

în : a) lărgirea sferei geografice a investigației concrete etnografice pentru atlas ; b) asigurarea posibilității de a defini cu mare exactitate limitele zonelor și subzonelor etnografice, precum și limitele de răspîndire și microzonele de interferență a fiecărui fenomen de cultură materială sau spirituală studiat. Aceasta ar contribui la crearea unei temelii și mai solide pentru studiul comparativ-istoric al culturii populare din țara noastră.

Se va pune dintr-o dată întrebarea cine va efectua cercetarea în localitățile rețelei variabile. Credem că investigația în aceste localități ar putea fi realizată prin corespondenți voluntari, permanenți, selecționați din rîndul intelectualilor locali. Subliniem necesitatea ca acești corespondenți să fie permanenți, deoarece pe parcursul publicării materialelor o parte din problemele ce s-ar ivi și ar necesita lămuriri ar putea fi rezolvată pe cale de corespondență.

Dezavantajele adoptării rețelei secundare ar consta mai întîi de toate în faptul că nivelul materialului cules de corespondenți ar fi mai scăzut, datorită lipsei lor de pregătire de specialitate și de experiență în cercetare. Totuși, și în această situație materialele etnografice din localitățile rețelei secundare ar constitui un prețios indiciu pentru cunoașterea fiecărui fenomen etnografic studiat și în cazurile în care s-ar considera necesar s-ar putea efectua cercetări în anumite localități de către colectivul pentru atlas. Ele ar servi la efectuarea unei analize mai detaliate, pe care o vor cuprinde volumele de comentarii. În acest caz nu opinăm deci pentru includerea acestor materiale pe hărțile etnografice, ci ne pronunțăm pentru ampla lor utilizare în volumele de comentarii.

În concluzie, cu toate dificultățile pe care le-ar ridica organizarea unei rețele secundare și, cu toate limitele datelor culese, cîștigul pentru examinarea multilaterală a fenomenelor etnografice, cuprinse în Atlasul etnografic al României, este evident.

4. *Specificul economico-cultural al zonei* trebuie să fie al patrulea criteriu în fixarea rețelei în funcție de care se poate augmenta numărul de localități ce urmează a fi studiate. Pentru a surprinde și reda cartografic acest specific, considerăm necesar ca în rețeaua localităților de anchetat să fie inclus un număr mai mare (1—2 de la caz la caz) al acelor localități (în principal din numărul total atribuit județului respectiv) care reflectă specificul economico-cultural al zonei (sate de agricultori în zone agricole, sate de viticultori în zone viticole, sate de crescători de animale în zone pastorale, sate de meșteșugari specializate în zonele cu un asemenea specific, sate de pescari în zonele cu deosebită dezvoltare a acestei ocupații etc.). Ca urmare a aplicării acestui criteriu, în hărțile atlasului vor apărea mai pregnant specificitatea culturii populare a fiecărei zone, aspectele ei caracteristice în contextul vieții economice a zonei respective.

5. Raportul dintre *numărul de localități din rețea, cel al așezărilor umane, precum și densitatea populației*. Un raport matematic *proporțional* între numărul de sate și al populației și cel al punctelor de anchetat fără a ține seama și de ceilalți factori pe care trebuie să-i întrunească selectarea unei așezări ar conduce la o mărire mecanică a numărului de localități în zonele de maximă concentrație a așezărilor și populației sau la o diminuare a lor în zonele mai puțin intens populate, ajungîndu-se în situația de a avea mari goluri pe plan spațial-geografic. Ideea de a ne opri

https://biblioteca-digitala.ro

la localități cu un număr mediu de locuitori nu poate fi acceptată ca etalon definitoriu, deoarece, pe de o parte există posibilitatea — și realitatea concretă la teren pe care o cunoaștem ne întărește această afirmație — ca fenomenele etnografice tradiționale, ce constituie de fapt obiectul primordial al atlasului nostru, să se găsească în localități cu un număr mai mare sau mai mic de locuitori decît media pe țară, iar pe de altă parte concentrarea de așezări sau desimea populației să fie urmarea unor acțiuni sau măsuri mai apropiate de epoca noastră și deci să nu poată întruni toate condițiile pentru a le include între localitățile reprezentative.

6. *Întrepătrunderile și influențele reciproce ce au avut și au loc în cultura poporului român și a naționalităților conlocuitoare* constituie de asemenea un criteriu important în alegerea *localităților* de anchetat. În consecință, considerăm necesar ca în zonele în care există o atare situație să fie incluse în rețea două categorii de localități: a) localități pe baza cercetării concrete a cărora să se poată contribui la definirea caracterelor proprii ale culturii comunităților etnice respective, a specificului lor cultural; b) localități mixte în care să se poată examina concret procesul influențelor reciproce în cultura populară tradițională. În cazul în care elucidarea unor probleme mai complexe o solicită, este necesar a se adăuga încă un punct în rețeaua localităților de anchetat. Numărul localităților de anchetat, pentru fiecare naționalitate conlocuitoare, trebuie să fie definit de criteriile generale ce stau la baza selecționării localităților. În acest sens credem că trebuie să se adopte criteriul includerii proporționale de localități în funcție de numărul de așezări rurale și de numărul populației naționalității respective, în respectivele localități.

7. *Raportul, pe planul culturii, între sat și oraș* trebuie să fie un alt criteriu definitoriu în alegerea localităților ce urmează a fi incluse în rețeaua Atlasului etnografic al României. Opinăm să fie incluse în rețea, în mod echilibrat, localități rurale în care exodul sau munca sezonieră în orașele țării au constituit o verigă importantă în procesul culturii din aceea vreme, contribuind la intensificarea raportului cultural dintre sat și oraș, precum și localități urbane semnificative în acest sens.

8. *Includerea în rețea a tuturor categoriilor de așezări* — de răzeși, de moșneni, de clăcași, de ungureni, de pământeni, acordîndu-se o anume prioritate satelor libere față de cele aservite în decursul istoriei — trebuie să constituie la rîndul său un important criteriu. Ar fi de prisos să mai subliniem semnificația deosebită pe care o poate căpăta, pentru problemele majore ale istoriei poporului român, cercetarea etnografică a satelor libere. Augmentarea, în cazul în care se consideră necesar, a numărului de sate libere este pe deplin justificată, dar subliniem din nou că nu trebuie uitat că Atlasul etnografic al României va reflecta întregul și vastul tablou al dezvoltării culturale tradiționale și ca atare în rețea trebuie incluse în mod corespunzător și celelalte categorii de așezări.

★

Considerăm de asemenea că ar fi în cîștigul analizei materialelor etnografice dacă unele localități, în care urmează să se întreprindă investigații etnografice complete, ar coincide cu localități în care s-au efectuat sau se vor face cercetări pentru atlasele lingvistic, antropologic, geografic, sociologic etc. Acordăm însă acestui lucru o importanță secundară

https://biblioteca-digitala.ro

deoarece întreaga rețea de localități trebuie să fie subordonată scopurilor *etnografice* pe care și le propune Atlasul etnografic al României și nu scopurilor altor discipline. Aceeași însemnătate secundară o atribuim și coinciderii cu satele în care s-au făcut pînă acum cercetări mai ample etnografice și folclorice. Ele pot să constituie un indiciu important în cercetare, dar nu un criteriu definitoriu.

✱

Înainte de a încheia considerațiile noastre cu privire la rețea am sublinia cîteva reguli, a căror respectare, după opinia noastră, va face foarte eficientă investigația etnografică concretă în rețeaua de localități selectate :

a) *Localitățile alese să rămînă aceleași*, pentru că numai în acest fel vom putea realiza corelarea atît între fenomenele etnografice ale localității cercetate, cît și între acestea și fenomenele similare din celelalte localități studiate. Cercetarea trebuie efectuată nu obligatoriu în centrul de comună, ci în acel sat al comunei unde se întîlnesc și astăzi pe viu fenomenele etnografice pe care contăm să le surprindem în forma lor tradițională. Metoda aplicată în cercetările unor atlase de a fixa o localitate ca punct de bază, efectuînd investigații și în satele din împrejurimi, pentru a găsi categorii de fenomene cercetate, nu ni se pare a fi cea mai potrivită ; realizînd cercetarea tuturor elementelor de cultură într-o singură localitate se pot surprinde raporturile existente între ele, specificitatea lor. Materialele Atlasului etnografic al României vor reprezenta astfel nu simple consemnări, atestări de fapte, într-o perioadă istorică dată, ci raporturi între fenomene, raporturi între om și natură, raporturi între om și societate, raporturi între colectivități, raporturi exprimate prin mărturii de cultură populară tradițională. La întrebarea dacă mărturiile etnografice, dintr-o anume localitate, trebuie privite drept caracteristice numai pentru localitatea respectivă sau pentru subzona etnografică din care aceasta face parte se poate răspunde că ele pot să întrunească în unele cazuri ambele situații. În consecință se cere ca aceste aspecte să fie explicate în comentarii.

b) *Poziția geografică a localității cercetate să fie însemnată exact pe hartă.*

c) *Datele etnografice*, obținute în cursul anchetei generale, *să fie culese în aceeași perioadă de timp*, care după cum vom vedea mai jos, cînd vom examina metodologia lucrării, poate să acopere o perioadă de timp de circa cinci ani.

★

Metodologia realizării atlasului este concepută în deplină concordanță cu principiile fundamentale ale acestei mari lucrări, prevăzîndu-se modalitățile cele mai adecvate — la condițiile țării noastre și la posibilitățile științifice de care dispune în prezent — de efectuare a anchetei generale, de folosire judicioasă și completă a izvoarelor, precum și modalitățile de prelucrare și cartografiere a datelor, de elaborare a volumelor de comentarii.

Metodologia realizării atlasului nostru cuprinde cîteva laturi fundamentale, asupra cărora — în baza experienței acumulate, a analizei condițiilor specifice din țara noastră — trebuie să ne pronunțăm : a) ela-

https://biblioteca-digitala.ro

borarea concepției generale teoretice a atlasului și efectuarea lucrărilor pregătitoare pentru înfăptuirea ei; b) elaborarea modalităților de efectuare a anchetei generale; c) stabilirea modalităților de verificare a datelor culese; d) stabilirea modalităților de prelucrare, clasificare și cartografiere a faptelor; e) modurile de alcătuire a comentariilor.

Etapa pregătitoare a fost parcursă în cea mai mare parte, definitivîndu-se în acest răstimp concepția generală teoretică a Atlasului etnografic al României, structura sa tematică, cuprinsul și forma chestionarelor ce se vor folosi pentru culegerea materialelor etnografice în cadrul anchetei generale, rețeaua localităților pentru anchetat. Experimentarea chestionarelor în două zone, una viticolă și alta forestier-pastorală, prevăzută ca parte integrantă a acțiunilor pregătitoare, a oferit o bază temeinică atît pentru îmbunătățirea conținutului și perfecționarea formei chestionarelor, cît și pentru rectificări și precizări în însăși structura tematică a atlasului. Experimentarea a fost un prilej și pentru a măsura timpul real necesar pentru efectuarea anchetei pe fiecare temă.

Rețeaua localităților de anchetat a fost elaborată pe baza criteriilor expuse mai sus. Credem însă că concluziile la care am ajuns, pe bază de considerente teoretice, în selecționarea localităților de anchetă, necesită metodologic să fie verificate, înainte de a le adopta ca definitive, prin două mijloace: 1) prin analizarea rețelei cu cercetători din institutele și muzeele de specialitate; 2) prin consultarea comitetelor județene pentru cultură și educație socialistă și prin acestea a activului cultural județean. Acest din urmă mijloc îl considerăm eficace în rezolvarea problemei care ne interesează — și intenționăm să-l realizăm chiar dacă o asemenea metodă a fost mai puțin uzitată pînă acum în cercetare — deoarece lucrătorii comitetelor județene pentru cultură și artă și ai așezămintelor de cultură cunosc bine realitățile din zonele unde lucrează și pot face sugestii utile asupra cărei localități dintr-o comună sau alta să cadă alegerea.

Tot printr-o consultare, cu institutul de cartografie, se vor definitiva și harta de bază a Atlasului etnografic al României, precum și hărțile de lucru.

O operație necesară, care va preceda începerea anchetei generale, este cea a tipăririi în cantitatea necesară și în forma cea mai adecvată a chestionarelor și a hărților de lucru. Preconizăm ca același chestionar să fie folosit și în cercetările ce se vor efectua în localitățile din rețeaua de bază și în cele din localitățile rețelei variabile.

Modalitățile de efectuare a anchetei generale reprezintă, pe plan metodologic, *un complex de măsuri strîns corelate între ele*, care concură în egală măsură la dobîndirea rezultatelor scontate. Precizăm că ancheta în localitățile din rețeaua constantă, de bază, diferă substanțial ca modalități de realizare, față de ancheta din rețeaua variabilă. Avînd în vedere ponderea și însemnătatea hotărîtoare pe care o are pentru realizarea Atlasului etnografic al României ancheta generală în localitățile rețelei constante, prezentăm mai jos modul în care concepem orientativ desfășurarea ei.

Distingem de la bun început două *momente esențiale* ale desfășurării anchetei generale în rețeaua de bază: **A.** *Culegerea de date preliminare asupra localității în care se va efectua ancheta de teren* și **B.** *Culegerea datelor etnografice în cadrul anchetei generale de teren propriu-zisă.* Înfăptuirea

https://biblioteca-digitala.ro

ambelor momente presupune ca definitivă lista localităților din rețeaua de bază.

A. Considerăm, ca postulat teoretic și metodologic, obligatoriu ca cercetătorii să cunoască preliminar datele principale asupra localității în care se va efectua ancheta. Parte din aceste date se pot obține :

a) în București de la instituțiile de specialitate și

b) pe teren, de la organele de stat comunale, de la instituțiile culturale comunale sau muzeele județene.

a) Considerăm că în etapa ce precedă ancheta de teren trebuie culese în București :

1) datele statistice cu privire la *demografia localității* în diferite etape istorice ;

2) datele statistice asupra *componenței etnice* a populației în diverse etape ;

3) principalele date — statistice, istorice, etnografice — asupra *ocupațiilor populației* din localitatea respectivă (și, dacă e posibil, din microzona din care face parte) în diferite etape istorice ;

4) principalele *date istorice* asupra localității cercetate ;

5) *datele cartografice* de bază, cu privire la structura așezărilor cercetate la sfîrșitul secolului trecut și primele decenii ale secolului nostru, și, în măsura posibilului, datele toponimice ale localității. Rămîne să se studieze ipoteza ca cercetarea concretă, în cadrul anchetei generale, asupra așezărilor din rețea să fie precedată de o minuțioasă studiere a hărților topografice și a celor cadastrale, stabilindu-se, în măsura în care se poate, tipurile și variantele de așezări de la începutul veacului nostru, urmînd ca apoi să se verifice și completeze datele obținute cu cele de pe teren.

6) Date cu privire la evoluția nivelului de culturalizare a populației din localitatea ce urmează a fi cercetată (circulația de carte în bibliotecile sătești, școlare, evoluția numărului de radiouri, televizoare etc.).

b) Considerăm că în același timp trebuie să obținem *de pe teren*, pentru *fiecare localitate inclusă în rețea*, următoarele date :

1) *Chestionare informative* din localitatea prevăzută a fi cercetată. Trebuie să facem unele precizări deoarece este vorba de un aspect metodologic nou în cercetarea pentru atlas. Plecînd de la ideea de a înarma pe cercetătorii care vor efectua ancheta cu cunoștințe etnografice cît se poate de ample și concrete asupra elementelor de cultură materială și cultură spirituală existente în fiecare din localitățile unde se vor face cercetări, considerăm că trebuie trimise în aceste localități chestionare care, completate cu grijă de intelectuali din acele sate, să ne dea posibilitatea de a ne informa în prealabil asupra elementelor *concrete* din fiecare sat din rețea. Avantajele acestor chestionare informative sînt foarte evidente : vor pune pe cercetător în curent cu situația concretă, din satul respectiv, a temelor pe care el le va aprofunda, vor semnala aspecte ce vor necesita o adîncire în cursul anchetei generale, vor crea premisele reale ca intelectualii satelor care le-au completat să colaboreze strîns cu colectivele de cercetători ce realizează ancheta generală. Desigur că se va ridica întrebarea cum se va realiza instruirea acestor intelectuali din localitățile alese pentru a da rezultatul scontat ? Practic credem că două soluții ar fi eficiente : una, de a anexa la chestionare un instructaj detaliat asupra modului în care trebuie completate, și a doua, de a folosi în acest scop mijloacele

https://biblioteca-digitala.ro

moderne de comunicaţie cu masele, în speţă emisiuni speciale la radio şi televiziune. Atlasul etnografic al României fiind o lucrare de însemnătate naţională, sîntem convinşi că se justifică utilizarea celor mai moderne mijloace pentru a se asigura realizarea lui. Se mai poate pune încă o problemă, şi anume cine va desemna pe intelectualii din localităţile selectate, pentru a efectua această misiune de mare răspundere faţă de cultura noastră naţională. Ne exprimăm încrederea că vom găsi tot sprijinul la Ministerul Învăţămîntului şi la organele de resort judeţene pentru a însărcina pe directorii de şcoli să încredinţeze această sarcină celor mai componente cadre locale.

2) *Monografia localităţii* în care se va efectua ancheta generală sau a comunei din care aceasta face parte. Ea va sluji aceluiaşi scop informativ şi se va obţine în urma colaborării directe cu primăria şi directorul căminului cultural din fiecare localitate selectată.

3) *Numele*, vîrsta, ocupaţia exactă a *celor mai buni informatori* pe fiecare temă, precum şi datele necesare pentru a fi mai uşor de găsit; este limpede că dispunînd dinainte de asemenea date se va micşora durata generală a anchetei. Indicarea informatorilor o poate face cu multă răspundere intelectualul care completează chestionarul informativ.

4) *Fişe informative muzeale de obiect*, în care să se indice cu exactitate ce categorie de obiecte, din localităţile care se vor studia, există în patrimoniul muzeelor şi măsura în care ele pot fi utilizate pentru diferitele categorii de lucrări ale atlasului; colaborarea cu muzeele etnografice constituie o constantă în activitatea noastră, aşa că nu credem a mai fi nevoie să zăbovim asupra modalităţilor în care s-ar putea înfăptui cele propuse mai sus.

B. Pentru a realiza în cele mai bune condiţii ancheta generală de teren în situaţia în care în această etapă deja cunoaştem structura tematică, conţinutul şi numărul total de hărţi ale atlasului, categoriile de probleme selectate pentru atlas, numărul de întrebări din chestionare, numărul de localităţi de anchetat, trebuie să dăm un răspuns clar la întrebările:

a) ce *categorii de materiale* etnografice culegem;

b) cum asigurăm *probitatea ştiinţifică* a datelor culese pe teren şi *cu cîţi informatori* e necesar să lucrăm pentru aceasta;

c) *cine* va efectua cercetarea;

d) *cum* se va desfăşura ancheta generală;

e) *ce durată va avea ancheta generală* şi prelucrarea materialelor? Trebuie deci să ne pronunţăm asupra metodelor de lucru pe care le considerăm a fi mai eficace în condiţiile concrete de alcătuire a Atlasului etnografic al României.

a) Categoriile de materiale etnografice ce se vor culege în cadrul anchetei generale de teren vor fi: 1) *texte*, prin completarea chestionarului pe fiecare temă, şi 2) *ilustraţii-fotografii* (alb-negru şi color) făcute nemijlocit de către fiecare cercetător pe tema pe care o urmăreşte, *diapozitive* executate în aceleaşi condiţii, *desene* ale principalelor piese şi complexe care vor intra parţial şi în hărţile şi volumele de comentarii, *filme* documentare alb-negru şi color, asupra celor mai reprezentative piese şi complexe

https://biblioteca-digitala.ro

de cultură populară studiate. Pentru cazurile în care cercetătorul descoperă aspecte inedite de cultură populară, s-a prevăzut posibilitatea de a se îngloba descrierea pe larg a fenomenelor respective în chestionarul de cercetare.

b) Veridicitatea materialelor etnografice, probitatea ştiinţifică a datelor culese se vor asigura mai întîi de toate prin răspunderea, competenţa profesională şi rigurozitatea ştiinţifică a cercetătorilor care înfăptuiesc culegerea. Prin soluţiile diverse propuse mai sus se asigură informarea preliminară a cercetătorului, la care se adaugă informarea minuţioasă bibliografică asupra fiecărei zone în care se efectuează ancheta generală. Cercetarea concretă îşi are însă normele ei obligatorii şi fiecare fapt cules de pe teren trebuie testat, trebuie verificat. Dat fiind faptul că cercetarea concretă pentru atlas se bazează pe metoda chestionarelor, metodă folosită şi la atlasele realizate în alte ţări, considerăm metodologic necesar verificarea informaţiilor cu cel puţin trei informatori din localitatea respectivă. În cazul în care este posibil, verificarea să se facă cu un număr de patru sau chiar cinci informatori, alegîndu-i în aşa fel încît să cunoască bine tema abordată, dar să aibă vîrste diferite.

Problema utilizării judicioase a informatorilor este mult mai complicată pentru cercetarea concretă ce se va întreprinde pentru atlas în raport cu o cercetare tematică obişnuită. Complexitatea problemei porneşte în primul rînd de la faptul că, pentru culegerea datelor menite să ilustreze cultura noastră populară tradiţională în ceea ce a avut ea reprezentativ la sfîrşitul secolului trecut şi în primele decenii ale secolului nostru, teoretic s-ar impune să avem ca informatori numai localnici în vîrstă, care să fi fost în contact nemijlocit cu elementele de cultură pe care le relatează; or, este bine cunoscut din practica cercetării de teren că nu întotdeauna localnicii cei mai în vîrstă se dovedesc a fi şi cei mai înzestraţi informatori şi în asemenea cazuri chestiunea constă în a descoperi informatori ceva mai tineri ca vîrstă, dar care în urma unor împrejurări concrete date să cunoască foarte bine fenomenele de cultură pe care le studiem.

Complexitatea problemei derivă în al doilea rînd din faptul că pentru ancheta generală a Atlasului este necesar să se lucreze cu un număr mare şi variat de informatori, deoarece problemele tratate în atlas sînt şi ele foarte variate, iar un informator sau chiar cîţiva nu ar fi în măsură să dea răspunsuri competente la o seamă de probleme.

Pentru a sublinia această stare de fapt precizăm că, de pildă, informatorul care cunoaşte bine lucrarea pămîntului nu poate furniza datele necesare referitoare la creşterea animalelor şi invers, că păstorul nu cunoaşte viticultura, care reclamă cunoştinţe aparte, că vînătorul nu cunoaşte creşterea albinelor etc.; cu alte cuvinte, marea majoritate a temelor incluse în atlasul nostru reclamă cunoştinţe speciale din partea informatorului. Aşa sînt temele privind aşezările, gospodăria şi locuinţa, agricultura, creşterea animalelor, munca forestieră, viticultura, vînătoarea, pescuitul, creşterea albinelor, creşterea viermilor de mătase, cultivarea plantelor textile, mijloacele tradiţionale de transport, meşteşugurile de diverse categorii — dulgherie, rotărie, drăniţit, lucru în piele, lucru în os şi metal, fierărie, olărie etc. — instalaţiile tehnice populare, alimentaţia tradiţională, obiceiurile calendaristice, obiceiurile legate de naştere, de nuntă, de înmor-

https://biblioteca-digitala.ro

mîntare, alte obiceiuri şi credinţe. După un calcul preliminar efectuat de noi, în fiece localitate se va lucra cu aproximativ 25 de informatori, compensîndu-se diferenţele prin numărul diferit de meşteşugari existenţi în sate şi prin faptul că în unele cazuri un informator poate da răspunsuri şi la două sau mai multe teme din chestionar. Luînd ca bază faptul că în fiecare localitate din reţeaua constantă a atlasului fiecare temă va fi cercetată cu minimum trei informatori, pentru Atlasul etnografic al României se vor culege date etnografice de la aproximativ 45 000 de informatori. Aceasta înseamnă totodată un minimum de date de la 1800 de informatori pentru fiecare temă în parte inclusă în atlas. Conlucrarea strînsă cu intelectualii din fiecare sat şi sprijinul ce sîntem încredinţaţi că ni se va da din partea organelor judeţene de partid şi de stat vor crea condiţiile pentru ca în cursul anchetei generale să se poată efectua consemnarea faptelor cu numărul de informatori necesar, în aşa fel încît să se asigure probitatea ştiinţifică a materialelor culese.

c) Hotărîtoare în alcătuirea Atlasului etnografic al României este soluţia ce se va adopta în următoarea problemă: *cine* va efectua cercetarea concretă şi cine va prelucra datele obţinute. Soluţiile aplicate în alte ţări sînt variate; la atlasele german, elveţian şi austriac, de pildă, materialele au fost adunate pe bază de chestionare prin folosirea exclusivă de corespondenţi voluntari. În alte cazuri, cum este atlasul suedez, specialiştii au mers pe teren şi au verificat datele obţinute de la corespondenţii voluntari, abordînd şi alte probleme. Specialiştii polonezi au efectuat pentru seria nouă cercetarea integrală de teren pentru tema urmărită. Din analiza experienţei întocmirii altor atlase se desprinde limpede concluzia că, în marea majoritate a cazurilor, colectivele care au cules datele de pe teren nu au coincis cu cele care au prelucrat şi publicat materialele.

Teoretic, ancheta generală pentru atlas s-ar putea efectua:

1) prin corespondenţi locali, trimiţîndu-li-se chestionare pe care odată completate să le retrimită Institutului, unde să se prelucreze datele;

2) prin corespondenţi locali şi cercetători, aceştia din urmă deplasîndu-se într-o serie de localităţi pentru a verifica datele obţinute şi a le completa;

3) de către colectivul de cercetători pentru atlas (al Institutului de etnografie şi folclor, care ar cuprinde, firesc, şi cercetători de la alte institute specializate care sînt interesate în efectuarea unei asemenea lucrări, cum sînt, de pildă, Institutul de istorie a artei şi Institutul de studii sud-est europene);

4) de către colectivul de cercetători pentru atlas, de la alte institute şi de muzeografi din cadrul muzeelor cu profil sau preocupări etnografice;

5) de către un grup de intelectuali cu pregătire superioară (sau studenţi instruiţi anume pentru culegerea de materiale pe grupe de probleme), sub îndrumarea nemijlocită a specialiştilor.

Fiecare din soluţiile înfăţişate prezintă avantaje şi dezavantaje. Ideal ar fi să dispunem de un număr suficient de mare de cercetători, cu o experienţă mai îndelungată, şi de timp mai îndelungat în care să se efectueze ancheta generală; cu alte cuvinte, ancheta generală să fie realizată de un colectiv de cercetători specializat pentru atlas. Acest lucru

https://biblioteca-digitala.ro

este dificil de realizat și cere timp pentru a-l înfăptui. Considerăm, pe de altă parte, că a ne limita la datele obținute prin chestionare completate de corespondenții locali ar însemna să limităm nivelul informațional, baza de fapte a atlasului.

Examinînd multilateral posibilitățile existente la noi, credem că soluția optimă pentru înfăptuirea acestei lucrări este de a efectua ancheta generală de teren cu un colectiv format din cercetători ai secției de etnografie a Institutului de etnografie și folclor — care de fapt constituie un nucleu de bază al Atlasului etnografic al României —, ai altor institute de specialitate cointeresate și din muzeografi din cadrul muzeelor de specialitate din întreaga țară.

Modalitățile organizatorice în care să se închege aceste colective și să-și desfășoare activitatea rămîn a fi examinate. Este foarte important ca din cadrul muzeelor etnografice, îndeosebi al unităților mari, să participe în mod constant, pe întreaga durată a culegerii materialelor în cadrul anchetei generale, aceiași cercetători, pe aceleași probleme. Ei ar putea forma colective mixte cu cercetătorii colectivului pentru atlas ai Institutului de etnografie și folclor. Se poate apoi examina de la an la an ce teme din ce județe se acoperă prin această colaborare. Specificăm faptul că sarcina primordială a acestui colectiv constă în a culege datele etnografice, urmînd ca prelucrarea acestora, care necesită operațiuni speciale și complicate, să fie încredințată unui grup mai restrîns, în principal al Institutului. Ne gîndim la această soluție, deoarece nu ne putem îngădui ca pe o perioadă de cîțiva ani să dislocăm totalmente, de la muzeele respective, personal științific, care are și alte atribuții de îndeplinit în aceeași vreme.

În cazuri deosebite s-ar putea opta și pentru soluția ca materialul unui grup de hărți, pe o anume temă, să fie prelucrat de către un anume muzeu, care dispune, prin profilul său, de bogate materiale tradiționale în problema respectivă și de personalul științific necesar. Un asemenea caz ar putea fi tema industriile populare țărănești pe care să și-o asume Muzeul Brukenthal sau, cum am mai specificat, portul popular care să fie realizat de către Institutul de istorie a artei. Atragem numai atenția că pe durata anchetei generale cercetătorii instituțiilor respective, înglobați în activitatea pentru atlas, vor avea de depus eforturi suplimentare determinate tocmai de natura acestei cercetări.

Avantajele soluției propuse sînt multiple: 1) datele etnografice din fiecare localitate inclusă în rețeaua de bază vor fi culese de oameni de specialitate care activează în acest domeniu; 2) nivelul științific al materialelor culese va fi în acest fel cel corespunzător; 3) instruirea specială, care credem că va fi necesar să se facă, se va realiza cu mai multă eficiență, avînd în vedere că se face cu personal științific ce lucrează în muzee de specialitate; 4) metoda este avantajoasă și din punct de vedere economic în raport cu soluția de a instrui un grup de intelectuali tineri sau studenți, care ar necesita să fie scoși din producție anume pentru acest lucru și să se suporte toate cheltuielile pentru participarea lor la această acțiune.

Desigur că se va pune întrebarea la cît ar trebui să se ridice numărul total de cercetători și muzeografi care vor forma colectivul pentru atlas. După opinia noastră el ar trebui să fie de circa 30, iar orice augmentare

https://biblioteca-digitala.ro

a acestui număr va diminua durata generală a cercetării, chestiune pe care o vom trata mai jos.

d) *Modalitatea optimă de a desfăşura ancheta generală* trebuie să constituie o soluţie realistă, perfect realizabilă cu numărul şi calificarea personalului ştiinţific de care dispunem, cu mijloacele materiale existente. Experienţa adunării materialelor pentru atlase din alte ţări sugerează unele soluţii, dar nu oferă o rezolvare specifică condiţiilor ţării noastre.

O chestiune fundamentală o constituie opţiunea pentru *simultaneitatea sau succesiunea* pe provincii istorice a cercetării de teren. Cu alte cuvinte, dacă cercetarea concretă se va desfăşura simultan în toate localităţile reţelei de bază sau dacă cercetarea de teren se va efectua pe mari zone istorico-geografice. Au fost exprimate opinii conform cărora ancheta generală ar trebui să se desfăşoare simultan. După cum am specificat mai sus, condiţiile concrete de care dispunem nu ne îngăduie să adoptăm o asemenea soluţie. Noi opinăm pentru cea de a doua soluţie. Preconizăm ca *cercetarea concretă să se efectueze pe provincii istorice, iar în cadrul acestora pe judeţe şi zone etnografice.* Să începem, de pildă, ancheta generală în Oltenia, după care să extindem investigaţia în Muntenia, Dobrogea, Moldova, Transilvania, Banat.

Realizînd cercetarea localităţilor din reţeaua de bază într-o perioadă de timp relativ scurtă, există garanţia de a dispune de toate datele concludente pentru perioada cartografiată în atlas.

Alegerea acestei căi pentru efectuarea anchetei generale atrage după sine acceptarea unui alt principiu, fundamental în realizarea la înalt nivel ştiinţific a atlasului nostru, şi anume ca *odată cu ancheta generală de teren să se efectueze şi prelucrarea datelor etnografice culese.*

Preconizăm aplicarea acestor două principii pentru că ele prezintă o seamă de avantaje : 1) cercetarea concretă în cadrul anchetei generale se va efectua în localităţile reţelei de bază de către acelaşi colectiv de specialişti ; 2) desfăşurînd cercetarea pe regiuni istorice se vor putea efectua concomitent şi prelucrarea datelor culese, precum şi verificările necesare ; 3) aspectele etnografice locale vor putea fi surprinse mai lesne dacă prelucrarea materialului se realizează în scurtă vreme de la culegerea lui ; 4) se vor putea mai uşor rezolva unele aspecte organizatorice legate de deplasarea colectivului de cercetare.

Cum să se desfăşoare ancheta? Teoretic există mai multe modalităţi :

1) fiecare cercetător şi muzeograf din colectivul pentru atlas să completeze răspunsurile la toate chestionarele, în fiecare localitate ;

2) pentru fiecare grup de teme să existe un mic colectiv care să completeze chestionarele respective, în fiecare localitate ;

3) un cercetător să răspundă de o regiune istorică sau de un grup de judeţe, chestionarele fiind completate în acest caz de către corespondenţi locali ;

4) să se cerceteze o temă sau un grup de teme pe toată ţara, urmînd ca după încheierea prelucrării datelor culese să se abordeze în aceeaşi manieră alte teme sau grupuri de teme.

Fiecare din modalităţile expuse prezintă avantaje şi dezavantaje. Cea mai eficace pentru realizarea Atlasului etnografic al României este,

https://biblioteca-digitala.ro

după opinia noastră, aceea ca membrii fiecărui colectiv restrîns de cercetători şi muzeografi, care se preocupă cu studiul anumitor probleme, să completeze chestionarele axate pe grupul de teme respectiv. Considerentele de ordin ştiinţific şi organizatoric care ne fac să opinăm pentru această soluţie sînt următoarele : se va asigura mai întîi de toate nivelul ştiinţific corespunzător al materialului etnografic consemnat, deoarece culegerea datelor se va efectua de specialişti în respectiva problemă sau cu afinităţi pentru respectiva problemă ; în al doilea rînd, adunarea sistematică, unitară, de pe întreg cuprinsul ţării, a datelor pe o anumită problematică de către un anume colectiv de cercetători va facilita obţinerea unei viziuni unitare asupra fenomenelor urmărite, asupra corelării lor, ceea ce va îngădui o mai profundă şi multilaterală analiză şi interpretare a datelor culese ; în al treilea rînd, acest mod de lucru va conduce la elaborarea unor volume de comentarii, substanţiale sub raportul cunoaşterii concrete a materialelor etnografice, deci al exactităţii datelor cuprinse în atlas, precum şi sub raportul interpretării lor ; în al patrulea rînd, acest mod de lucru va îngădui ca pe parcursul desfăşurării anchetei generale, prin perfecţionarea şi experienţa obţinută de membrii colectivului respectiv, chestionarele aparţinătoare aceluiaşi grup de teme să poată fi completate de fiecare membru al colectivului restrîns ; el va îngădui totodată ca schimbul de opinii asupra rezultatelor obţinute şi a mersului anchetei să se efectueze cu regularitate, aducîndu-se, la nevoie, corectivele necesare ; în al cincilea rînd, deplasările de la o localitate la alta în cadrul judeţului studiat se pot efectua mai uşor.

Rămîn încă două aspecte care se cer a fi lămurite pe plan metodologic şi organizatoric ;

1. Dacă întregul colectiv de cercetare pentru atlas va efectua în acelaşi timp cercetarea într-o localitate, sau dacă cercetarea se va realiza în cadrul unui judeţ prin rotaţie de la o localitate la alta de către colectivele restrînse, tematice. În situaţia în care deţinem toate datele preliminare pentru localitatea ce urmează să o investigăm, desigur că şi primul procedeu şi al doilea pot fi aplicate. Pentru a ne putea însă pronunţa asupra avantajelor şi dezavantajelor uneia dintre cele două soluţii va trebui să cunoaştem cu certitudine de ce anume mijloace moderne de transport va dispune colectivul de cercetare pentru atlas ; noi opinăm să se asigure două sau trei microbuze care să îngăduie deplasările rapide ale membrilor colectivelor în perimetrul comunelor sau chiar al unui sat. Această dotare constituie o necesitate şi sub raportul eficienţei cercetării pe planul scurtării duratei anchetei generale de teren.

2. Al doilea aspect se referă la raportul între culegerea informaţiilor şi culegerea ilustraţiilor. Este limpede pentru oricine cunoaşte regulile de cercetare că investigaţia concretă precedă selecţionarea pieselor etnografice ce urmează a fi culese ca material ilustrativ. În ceea ce priveşte desenele, acest fapt este deosebit de grăitor. De aceea considerăm că tehnica de lucru pe care s-o adoptăm va trebui să fie următoarea : cercetătorul să efectueze *culegerea informaţiilor*, să *fotografieze* fenomenele reprezentative studiate, să întocmească, *fişe-semnal* pentru piesele ce urmează a fi desenate de desenatori, să întocmească *fişe-semnal* pentru piesele sau complexele ce trebuie filmate documentar, să întocmească *fişe-semnal* pentru obiectele rare descoperite care trebuie să-şi găsească locul în mu-

https://biblioteca-digitala.ro

zeele etnografice locale, judeţene sau chiar republicane. Pe baza fişelor-semnal se va alcătui ilustraţia cu desene, relevee, schiţe etc. şi cu film documentar. Fără îndoială că se va crea un decalaj între consemnarea informaţiilor în chestionare şi realizarea desenelor. Acest decalaj este însă inevitabil, şi în mod obiectiv durata alcătuirii acestui gen de ilustraţie se va prelungi cu cîteva zile pentru fiecare zonă studiată. Chiar şi în acest caz mărirea numărului de desenatori faţă de cel existent în prezent în institutul nostru se impune. Documentarea prin folosirea filmului poate căpăta un caracter organizat aparte, el efectuîndu-se chiar şi după reîntoarcerea colectivului de cercetare de pe teren.

Am subliniat mai sus ideea de a efectua concomitent adunarea datelor etnografice cu *prelucrarea lor*. Asupra metodelor de clasificare a materialelor culese pentru atlas, ca şi a procedeelor tehnice de însemnare pe hartă nu vom insista întrucît etnografia dispune în prezent de o vastă experienţă în aceste privinţe şi o dezbatere consacrată acestor probleme va arăta la ce soluţii tehnice ne vom opri. Unui moment ni se pare însă că trebuie să-i acordăm de pe acum întreaga atenţie. Este vorba de verificarea unor date culese şi completarea lor. Momentul poate avea în multe cazuri importanţă hotărîtoare pentru nivelul ştiinţific al rezultatelor ce se vor obţine, ca şi pentru progresul întregii lucrări la atlas, pentru că prin verificări sau completări se asigură însăşi probitatea datelor. De aceea în ansamblul de măsuri organizatorice preconizăm ca după încheierea cercetărilor concrete într-o regiune istorică sau într-un grup mai mare de judeţe să se prevadă o anume perioadă de timp necesară verificărilor de teren.

Desigur că va mai fi nevoie de unele reveniri în anumite microzone şi în perioada elaborării comentariilor şi mai ales a definitivării acestora. Chestiunea nu va afecta însă durata generală a anchetei de teren pentru atlas.

S-a discutat mult cu privire la cartografierea datelor etnografice culese de pe teren, dacă acest lucru să fie efectuat de cartografi ai Secţiei de etnografie sau de un institut specializat în aceste probleme de cartografiere. Este fără îndoială un fapt că în ultimele decenii metoda cartografierii etnografice s-a impus în domeniul nostru. Realizarea ei se face în unele ţări de către sectoare specializate în cartografie din cadrul institutelor de etnografie, cum e de pildă în U.R.S.S., sau de către institute de cartografie, cum e de pildă în R. F. a Germaniei. Credem că ştiinţific nu se poate lua în discuţie o altă alternativă decît aceea ca cercetătorii fiecărei probleme să cartografieze într-o etapă iniţială datele adunate şi sistematizate, adică să întocmească proiectul fiecărei hărţi din atlas. Firește că pe parcursul acestei activităţi va trebui să se asigure o strînsă colaborare cu specialiştii Institutului de cartografie. Pregătirea hărţilor etnografice pentru tipărire o vedem însă realizată numai de către specialiştii Institutului de cartografie. În ceea ce priveşte tipărirea volumelor de comentarii, acesta se poate realiza pe cale obişnuită, la edituri.

e) O chestiune fundamentală la care rămîne să mai răspundem se referă la *durata anchetei generale şi a elaborării întregii lucrări*. Acum cînd dispunem de toate datele înfăţişate mai sus, perspectivele realizării acestei monumentale lucrări se conturează destul de limpede. Cu colectivele propuse, în condiţiile în care am vorbit, ancheta generală ar urma să se efectueze — paralel cu prelucrarea datelor deja culese — într-o perioadă de

https://biblioteca-digitala.ro

patru-cinci ani urmînd ca în următorii doi ani să se definitiveze hărțile și comentariile, pregătindu-se pentru publicare. Experiența ce se va acumula pe parcursul lucrării va putea influența și durata generală a elaborării acestei lucrări într-un sens sau altul.

★

Din datele înfățișate mai sus rezultă clar că în următorii ani arhiva Institutului de etnografie și folclor se va îmbogăți cu o cantitate considerabilă de materiale etnografice. Modul cum am conceput desfășurarea activității științifice de alcătuire a Atlasului etnografic al României ne obligă să luăm în discuție și *problema arhivării materialului etnografic ce se va culege, a criteriilor orientative în organizarea și vehicularea lui* pe întreg parcursul lucrării.

Ținînd seama de faptul că am conceput chestionarele în așa fel încît ele să servească și drept fișă de bază pentru clasificarea fenomenelor studiate, fără a mai fi nevoie de recopierea lor, ca și de faptul că utilizarea datelor va fi permanentă, chiar și după elaborarea lucrării, considerăm că materialele culese în cadrul anchetei generale trebuie să fie arhivate aparte în *Arhiva Atlasului etnografic al României.* Acest lucru va facilita consultarea, oricînd, a acestui material întrucît, prin însăși structura internă a atlasului și a chestionarelor, el este organizat pe principiul clasificării tematice și al repartizării geografice.

Arhiva Atlasului etnografic al României va trebui să cuprindă atît textele — informațiile din chestionare și cele suplimentare, cît și ilustrația corespunzătoare adunată — fotografii, diapozitive, desene, filme, organizate după principii unitare.

★

Atlasul etnografic este o lucrare de amploare, prin excelență *colectivă.* Ea se realizează prin unirea eforturilor tuturor specialiștilor ce lucrează în acest domeniu. Interesul pentru elaborarea acestei lucrări s-a materializat pînă în prezent prin colaborarea rodnică, directă, a colectivului pentru atlas al Institutului de etnografie și folclor cu specialiști de la Institutul de istorie a artei, Institutul de studii sud-est europene, de la filialele din Cluj și Craiova ale Academiei Republicii Socialiste România, de la marile muzee etnografice — Muzeul satului, Muzeul de artă populară al Republicii Socialiste România, Muzeul Brukenthal din Sibiu, Muzeul etnografic al Transilvaniei, Muzeul etnografic al Moldovei, Muzeul etnografic al Banatului. Dezbateri fructuoase, pe marginea problemelor Atlasului etnografic al României au fost purtate în cadrul Comisiei pentru atlas care reunește specialiști de prestigiu din domeniul etnografiei și domenii apropiate etnografiei, precum și în cadrul ședințelor operative de lucru ale colectivului pentru atlas. Considerăm că e necear ca într-un viitor apropiat să dezbatem în cadrul Comisiei pentru atlasul etnografic ceea ce ne propunem să facem, soluțiile cărora dorim să le dăm viață, soluții și rezultate pe care să le examinăm apoi în fiecare etapă principală de realizare a atlasului, pînă inclusiv în etapa de elaborare a unor hărți de probă și a hărților definitive ale atlasului.

Începînd cu acest an colaborarea cu celelalte instituții, inclusiv cu muzeele etnografice, va trebui să se realizeze prin *coordonarea planurilor de cercetare*, ceea ce presupune implicit realizarea în termenul fixat a

https://biblioteca-digitala.ro

sarcinilor asumate de către fiecare instituţie pentru a nu stînjeni ritmul general al înfăptuirii Atlasului etnografic al României. Atlasul păşeşte într-o etapă hotărîtoare a realizării sale, bucurîndu-se din plin de climatul de constantă colaborare pe tărîm ştiinţific, care, prin condiţiile create de partidul nostru, caracterizează întreaga viaţă ştiinţifică a ţării.

Dacă am găsit şi găsim o deplină înţelegere şi conlucrare la cercetătorii de la institute şi muzee, sîntem convinşi că vom găsi cea mai deplină înţelegere şi cel mai eficient sprijin atît la comitetele judeţene pentru cultură şi educaţie socialistă, activul cultural şi intelectualitatea locală, cît şi la masa largă de oameni a căror cultură şi mod de viaţă le vom înfăţişa în Atlasul etnografic al României. Considerăm că este necesară o amplă punere în temă a publicului românesc asupra scopului pe care-l urmărim prin înfăptuirea Atlasului etnografic al României. Această punere în temă va trebui făcută prin folosirea tuturor mijloacelor de comunicaţie cu masele, în special presa, radioul, televiziunea. De asemenea credem că este important ca în mod sistematic să se prezinte publicului, prin aceleaşi mijloace de comunicaţie cu masele, principalele rezultate şi probleme ce se ivesc pe parcursul efectuării lucrării. Cunoscînd bine ceea ce ne propunem, nădăjduim că publicul ne va oferi cel mai competent sprijin în realizarea atlasului.

Este poate încă prea devreme să vorbim despre multilaterala însemnătate pe care o va avea, pentru cercetarea etnografică românească, investigaţia ce se va realiza pentru Atlasul etnografic al României. Putem însă afirma de pe acum că prin realizarea lui se va pune o temelie puternică edificiului etnografiei româneşti, se va deschide calea elaboratelor de sinteză, vom dispune de un valoros material pentru cercetări etnografice, moderne. Prin alcătuirea acestei lucrări asupra bogatei şi originalei culturi populare din ţara noastră, etnografii români îşi împlinesc o înaltă îndatorire ştiinţifică şi patriotică.

LES PRINCIPES ET LES MÉTHODES DE LA RÉALISATION DE L'ATLAS ETHNOGRAPHIQUE DE LA ROUMANIE

L'auteur examine au début de cette étude le contexte général dans lequel on réalise les Atlas Ethnographiques et met en évidence le fait d'inclure la constitution d'un Atlas ethnographique parmi les préoccupations de base de l'ethnographie roumaine à cette étape. Ceci étant la suite d'une appréciation réelle, objective, du degré atteint aujourd'hui par la recherche ethnographique roumaine, ainsi que des requêtes imposées à ce domaine par la recherche moderne. Cette action, d'une grande responsabilité scientifique assumée par les ethnographes roumains, c'est-à-dire celle de recueillir systématiquement, employant une méthodologie unitaire basée sur des principes matérialiste-dialectiques sur la vie et le monde, les témoignages de la civilisation et de la culture populaire sur tout le territoire de notre pays et de les mettre en valeur de manière scientifique, peut être comprise dans la vaste action conduite et soutenue par l'Etat roumain, celle de réunir, de conserver, d'étudier et valorifier le riche patrimoine de notre culture populaire.

L'Atlas ethnographique de la Roumanie est également conçu comme un instrument de travail et comme un précieux fondement pour des éla-

https://biblioteca-digitala.ro

borés de synthèse et comme une première interprétation des matériaux recueillis, plus ample, quand même approfondie.

On souligne dans cette étude les conditions particulièrement favorables dont jouit l'Atlas ethnographique de la Roumanie, à savoir : la richesse des matériaux de terrain, le vaste patrimoine de témoignages de la culture populaire existant dans les musées et dans les archives des institutions de spécialité, l'expérience acquise par les autres pays quant à réaliser les Atlas ethnographiques.

Dans l'étude présente on a formulé les principes dirigeants de ces travaux. On réalisera ainsi un *Atlas ethnographique de la Roumanie* qui réfléchira en même temps les caractères propres de la culture et du mode de vie de notre peuple et ceux des nations cohabitantes ainsi que les influences réciproques le long du temps. La structure de l'Atlas comprendra, la sélection aidant, les principaux aspects de la culture populaire traditionnelle. On assurera de la sorte une vision thématique unitaire. Conformément aux buts de cet Atlas, aux sources ethnographiques dont nous disposons, à l'étape actuelle de l'évolution de notre culture populaire, aux forces scientifiques qui peuvent être entraînées dans cette action, ainsi qu'au temps nécessaire pour élaborer ce travail, on présentera dans l'Atlas ethnographique de la Roumanie, moyennant des *cartes ethnographiques*, la civilisation et la culture populaire, de la fin du XIXe siècle et des premières décennies du XXe, avec les formes traditionnelles caractéristiques qui se maintenaient encore et tout particulièrement dans les milieux villageois. Dans les *volumes de commentaires* on présentera l'évolution avant et après la période mentionnée, jusqu'à nos jours, appliquant de la sorte les principes synchroniques et diachroniques. On présente ensuite sur des cartes imprimées les caractères propres à chaque phénomène de culture populaire ainsi que les variantes et les rapports entre celles-ci. On présentera de même la fonctionnalité et la fréquence des phénomènes ethnographiques. On assurera la manière de comparer scientifiquement les témoignages ethnographiques et à l'aide des données recueillies dans le cadre de l'Atlas ethnographique de la Roumanie, on contribuera à la réalisation de l'Atlas ethnographique de l'Europe. On a inclu dans notre problématique tous les thèmes de l'Atlas ethnographique de l'Europe.

Partant de ces principes, l'auteur examine ensuite la structure thématique de l'Atlas ethnographique de la Roumanie, la manière dont on utilisera les sources, les critères mis à la base des questionnaires, les principes de sélection concernant le réseau des localités à enquêter, la méthodologie dont on use, la constitution de l'archive de l'Atlas, la collaboration scientifique interinstitutionnelle.

A cet état de préparatifs généraux, la structure de l'Atlas ethnographique de la Roumanie a été établie aux suivants chapitres principaux :

a) groupe de cartes introductives ; b) les habitats humains ; c) l'exploitation traditionnelle ; d) la maison ; e) l'agriculture ; f) l'élevage du bétail ; g) la viticulture ; h) les métiers populaires ; i) la culture et l'usinage des plantes textiles ; j) l'élevage des vers à soie ; k) l'apiculture ; l) la chasse ; m) la pêche ; n) l'alimentation ; o) les installations techniques populaires ; p) les moyens de transport ; r) les coutumes en relation avec le cycle de la vie (naissance, mariage, enterrement) ; s) coutumes en

https://biblioteca-digitala.ro

relation avec les occupations ; t) coutumes calendaires ; u) autres coutumes. On a accordé donc une prépondérance aux problèmes dont l'étude peut définir les traits caractéristiques de notre culture populaire, les traits communs et distinctifs par rapport à la culture d'autres nationalités ou des peuples voisins.

L'auteur expose amplement sa conception quant aux parties constitutives de l'Atlas ethnographique de la Roumanie. Celles-ci seront : un *texte introductif* comprenant le but, les principes généraux, la méthodologie de travail qui constituera la préface du premier volume des cartes ; ensuite un *groupe de cartes générales, les cartes ethnographiques* pour chaque thème, groupées en fascicules ; un *volume de commentaires* qui accompagnera chaque fascicule ou le volume respectif de cartes, et l'*illustration* nécessaire. On présente de manière complète ce que doit comprendre chacune de ces parties composantes. On souligne particulièrement le fait que les volumes de commentaires auront un côté introductif qui expliquera les cartes respectives et un autre descriptif-interprétatif où l'on fera une première description ample des éléments étudiés, en spécifiant leurs particularités zonales, une première interprétation des données recueillies, une ample bibliographie sur le thème et une riche illustration.

Les sources utilisées seront les matériaux ethnographiques *de terrain* (pour les cartes ethnographiques), les pièces ethnographiques des musées, les témoignages ethnographiques existant dans les documents des archives, les témoignages ethnographiques de la littérature de spécialité, des témoignages iconographiques (dans les volumes et les commentaires et partiellement sur des cartes). On présente de manière détaillée la façon dont on utilisera chacune de ces catégories de sources et on milite pour l'institution en même temps, sur plan national, d'un inventaire des matériaux ethnographiques des musées, basé sur des fiches unitaires et pour la publication dans des volumes à part, d'un corpus de documents pour certains matériaux ethnographiques, compris dans des documents historiques des archives de notre pays.

L'auteur, en exposant les critères de constitution des questionnaires, souligne qu'ils reflètent comme principes de base, la consignation de toutes les catégories de faits ethnographiques rencontrés sur le terrain, la fonctionnalité des phénomènes de culture populaire, leur fréquence, leur dynamique, la causalité des changements qui ont eu ou qui ont lieu dans l'évolution des phénomènes étudiés.

On a amplement exposé le complexe de critères pour la sélection des localités qui doivent être inclues dans le réseau à enquêter. On aboutit à la conclusion que leur nombre doit représenter un cinquième du total du nombre actuel des communes de notre pays et on propose qu'en dehors du réseau constant, de base, on adopte aussi un autre de variables où l'on puisse accumuler le matériel ethnographique. On préconise aussi de choisir certaines localités où des recherches ont été effectuées pour les atlas linguistique et anthropologique, etc.

On présente dans cette étude avec bien de détails, la méthodologie de l'enquête générale, de la vérification des données recueillies, de la fréquence, la classification et la cartographie des données, de la constitution des commentaires.

https://biblioteca-digitala.ro

On présente un ample complexe des mesures qui sont en étroite corrélation pour l'obtention des résultats envisagés. On préconise que la recherche dans les localités du réseau constant soit faite par un groupe de recherche pour l'atlas formé par des chercheurs des instituts de spécialité et des musées.

On expose ensuite la modalité dont on organise dans les archives les matériaux recueillis sur le terrain, les critères orientatifs pour l'organisation et la véhiculation de l'archive sur tout le parcours du travail.

On met en relief dans la partie finale, l'importance de l'effort collectif des ethnographes roumains, le rôle de la Commission pour l'Atlas ethnographique, l'importance des résultats de ce travail.

https://biblioteca-digitala.ro

IMPLICAȚIILE STRUCTURALISTE ALE ISOGRAMEI ETNOLOGICE

PAUL SIMIONESCU

La prima vedere s-ar părea că o anumită ireconciliabilitate a celor două perspective metodologice în etnologie — pe de o parte, cartograma ca formulare a diversității fenomenelor prezentate în desfășurarea lor spațială și, pe de altă parte, „modelarea" structuralistă — este de nedepășit. Pe de o parte, deci, o intuitivă expresivitate a răspîndirii spațiale a fenomenelor abordate; pe de altă parte, o anumită descifrare, prin surprinderea coeziunii, a interdependenței corelative a elementelor compozite ale unui întreg, privit ca un sistem ireductibil de relații.

Într-o anumită măsură, această perspectivă, rezultată din suprapunerea celor două formulări sau indicații metodologice — reprezentarea cartografică în semnificația impusă mai cu seamă de așa-numitele atlase etnografice și analiza structuralistă —, ne-a fost sugerată de unele studii care vizau interferențe similare în cadrul cercetării lingvistice, mai exact în cadrul geografiei lingvistice sau dialectologiei cu un termen mai propriu. Discuția purtată în unele studii de lingvistică, din care aș aminti cu precădere două: unul publicat cu aproape patru decenii în urmă sub semnătura lui N. S. Trubetskoy [1] și altul, după opinia noastră mult mai concludent, publicat relativ recent de Uriel Weinreich sub titlul *Is a structural dialectology possible* [2], subliniază și delimitează tocmai această problemă: dacă și în ce condiții este posibil studiul variabilității teritoriale a limbii prin intermediul principiilor și cu ajutorul tehnicii elaborate de lingvistica structuralistă. Cu alte cuvinte, în ce condiții este posibilă o „dialectologie structurală".

Transmutarea acestei perspective de înțelegere în sfera preocupărilor etnologice ni s-a părut firească, mai cu seamă prin implicațiile acelei rețele de linii pe care le numisem într-un studiu anterior [3] *isograme etnologice* sau *isoetnii* — echivalente, funcțional vorbind, isogloselor folosite în lingvistică. Această modalitate de interpretare a unei serii de fenomene

---

[1] *Phonologie und Sprachgeographie*, în „T.C.L.P.", IV (1931), p. 228—234.

[2] În „Word", X (1954), nr. 2—3, p. 388—400.

[3] Paul Simionescu, *Isograma etnologică, un nou concept de determinare cartografică*, în „Revista de etnografie și folclor", XV (1970), nr. 4, p. 335—342.

Rev. etn. folc., tom. 16, nr. 6, p. 473—480, București, 1971

https://biblioteca-digitala.ro

etnografice analizate cartografic ne-a dus la ideea justificării, în prezentarea de față, a ceea ce s-ar putea numi, cu un termen generic, etnografie structurală. Cu alte cuvinte, ca și în cazul investigațiilor și reprezentărilor de ordin lingvistic, unde conceptul de *isoglosă* (ca și toate implicațiile similare acestuia: *isotone*, *isolexe*, *isomorfe*, *isosintagme*), *isograma etnologică* sau *isoetnia* exprimă — în general vorbind — determinări în ansamblul de fenomene prin gruparea echivalențelor în cadrul datelor respective.

Liniile isogramelor etnologice sau liniile isoetnice[4] au o dublă funcționalitate: mai întîi o delimitare spațială a configurației ariilor surprinse în diversificarea coloraturii sau specificității lor etnografice (dintr-o perspectivă fie tematică — deci unilaterală —, fie generală); apoi o expresie a interferențelor tuturor punctelor de pe hartă cu semnificații comune. Aria relevată de isograma etnologică sau aria isoetnică reprezintă acel cadru, acea zonă a cărei particularitate de ordin etnografic o detașează stratificat din contextul general. Altfel spus, ariile isogramelor etnologice sau ariile isoetnice surprind un fenomen sau o serie de fenomene comune, au o notă sau mai multe note caracteristice similare, au un anumit fel identic de a reacționa în fața unor „stimulenți", o anumită amprentă definitorie.

Ce semnificație implică însă determinarea ariilor și liniilor isogramelor etnologice sau, într-un sens mai larg, a ariilor și liniilor isoetnice? Circumscriu ele — într-o nouă modalitate de înțelegere metodologică — acele centre de tradiție istorică detașate, cunoscute evident într-o oarecare măsură, anticipat, sub denumirile locale de țări? Se vor putea surprinde, prin convergența acestei rețele de linii, unele arii care reflectă încă în viața contemporană o anumită pulsație de originalitate, de autenticitate și, implicit, detașarea din contextul general a zonelor de interferență, „de mixtură"? Vor putea aceste noi expresii ale abstractizării științifice să exprime mai lămurit fizionomia caracteristică și notele specifice diferențiate ale ariilor geografice? Vor putea aceste determinante să exprime mai lămurit, de pildă, semnificația și gradul de puritate al așa-numitelor „izolate", sau implicațiile fenomenului de „migrație culturală"? Noi credem că da. Toate problemele enunțate mai sus și încă multe altele, tot atît de importante, pe care le-am omis din scurta înșiruire, mai mult exemplificativă, devin, într-o oarecare măsură, dacă nu probleme elucidate complet pe această cale, oricum cu multe, foarte multe simplificări și ordonări în vederea unei înțelegeri cît mai deplin științifice.

Se poate obiecta că, în genere, evaluarea diferențierilor zonale ale fenomenelor reprezentate cartografic prin intermediul liniilor isogramelor etnologice sau isoetniilor nu va constitui, mai mult sau mai puțin, decît un nesemnificativ plus de cunoaștere față de ceea ce exprimă sau poate exprima metodologia clasică. Același lucru se poate conchide, într-o mare

[4] Distincția dintre conceptul de isogramă etnologică și conceptul de isoetnie vizează evident exclusiv o diferențiere numai în raport cu spațiul geografic luat în considerare: linia și aria isoetnică fiind din această perspectivă expresia unei anumite comunități etnice, ea nu poate constitui deci formularea științifică adecvată pentru determinarea acelor unități zonale stratificate în cadrul structurilor etnice propriu-zise.

https://biblioteca-digitala.ro

măsură, și atunci cînd ne referim la metodologia specializată a reprezentărilor cartografice, așa cum acestea au fost folosite pînă în prezent, de pildă în atlasele etnografice, indiferent de întinderea ariei lor de investigație.

Evident, nici noi nu credem că, în genere, implicațiile rezultate din aplicativitatea liniilor și confluențelor isogramelor etnologice vor putea determina — cu unele excepții — noi stări de fapt, mai mult sau mai puțin neenunțate prin cercetările și anchetele de teren anterioare.

Dincolo de limita convenită a anumitor excepții, prima notă de originalitate a acestei metode de lucru propuse se remarcă, mai cu seamă, în aceea că prin intermediul ei avem putința de a verifica — pe o altă cale, firește — unele rezultate finale sau parțiale propuse anticipat.

În al doilea rînd, și asupra acestui fapt se cuvine poate să insistăm mai mult, rezultatele obținute prin expresivitatea și aplicativitatea liniilor isogramelor etnologice sau liniilor isoetnice conferă datelor sau fenomenelor abordate o anumită înțelegere globală, de structură. Cartogramele etnografice, constituite pe baza acestor indicații spațial directoare, vor exprima în mod pregnant cu deosebire structura răspîndirii datelor, fenomenelor sau aspectelor respectiv analizate. Din acest punct de vedere și din această perspectivă de înțelegere a realității se desprinde o anumită semnificație metodologică, nesubliniată pînă în prezent, după cunoștința noastră. Isograma etnologică imprimă deci, în realitatea investigată, în sensul tematic propus, o serie de structuri, adevărate micro-formațiuni.

Dacă acest stadiu inițial de investigație se depășește printr-o calcare, printr-o comparare și analiză în suită a unei serii de cartograme, concretizate — la rîndul lor — pe baza liniilor isogramelor etnologice (fiecare în parte urmărind, evident, un anumit aspect tematic de civilizație sau cultură populară), în cazul acesta analiza situațiilor propuse devine din ce în ce mai concludentă, mai plină de înțeles. Se creează, pe această cale, un adevărat portret sau tablou compozit. Prin cercetările rezultate din suprapunerile propuse, unitățile de structură devin implicit mai concludente, mai revelatoare, mai semnificative, mai încărcate de sens.

Deci, mai întîi o conturare, o surprindere pe hartă a datelor echivalente, consemnate în răspîndirea lor spațială. Bineînțeles cu corectivul că această consemnare se face, sau trebuie să fie făcută, printr-un proces prealabil de prelucrare, de abstractizare a materialului respectiv, pe baza schemelor sau tipurilor — categorii fundamentale în elaborarea atlaselor etnografice. În al doilea rînd, aceste structuri, orientate fiecare în parte tematic, trebuie analizate comparativ. Cu cît seria temelor, a subiectelor analizate astfel, este mai lărgită, cu atît corelațiile ce pot fi stabilite sînt mai concludente și mai edificatoare. Analiza acestor structuri tematice, prin raportarea fiecărei cartograme în parte la restul cartogramelor constituite, este cu atît mai concludentă cu cît numărul acestor comparații este mai mare. Fără îndoială, rezultatele raportării acestor cartograme, structurate tematic pe fundalul traseelor stabilite, prin liniile directoare ale isogramelor etnologice sau isoetniilor, sînt diferențiate nu numai de specialitatea temelor luate în considerație, ci mai cu seamă de modalitatea în care au fost prelucrate, în momentul elaborării cartogramelor, datele consemnate. Acest lucru cu atît mai mult, cu cît ne referim exclusiv

https://biblioteca-digitala.ro

la acele cartograme etnologice sau etnografice care depășesc prin elaborarea lor consemnarea datelor în mod simplist, ca prezență de hartă, chiar și pentru cazul cînd această prezență formulează gradări de repartiții, bazate evident pe o prealabilă prelucrare statistică.

Este vorba deci de acele cartograme capabile să exprime, prin intermediul *schematizării* sau *tipologizării*, soluții și perspective de înțelegere a realităților abordate cu un procent mărit de generalizare și abstractizare. Această raportare și prelucrare a materialelor incluse în cartogramele etnologice — cu precădere în seria celor incluse în cadrul atlaselor cu un astfel de profil —, prin intermediul categoriilor de *schemă* și *tip*, conferă o anumită originalitate și specificitate cercetării cartografice în acest domeniu. Pentru cadrul problemelor și realităților etnologice sau etnografice, *schema* implică, înainte de toate, detașarea din realitatea empirică a datelor caracteristice (a acelor simplificate), capabile să surprindă, prin descompunerea obiectului respectiv, esențialitatea lui. Se operează desigur o reducție, cu precizarea însă că reducția la care ne referim nu vizează o anulare treptată a datului sau fenomenului respectiv printr-o eliminare a componentelor, ci mai degrabă selectarea lor pentru relevarea esențialității particulare, în raport cu întregul ca atare.

Spre deosebire de reducția schematizatoare, tipul și formularea tipologică constituie încercarea metodologică de a găsi, pentru reprezentarea fenomenelor respective investigate, expresia sau echivalența mediatoare seriilor de multiplicitate individuală. Încadrarea schematizatoare a fenomenelor și datelor etnologice implică descifrarea cu precădere a concordanțelor sau neconcordanțelor, facilitînd, prin procesul analizei logice, detașarea structurii variabilității fenomenului ca atare, precum și legea dependenței acestor variabile în raport cu unitatea intrinsecă, așa cum apare ca atare. Formularea tipologică indică esențialitatea acelorași fenomene sau date, într-o perspectivă de generalizare sintetică, prin ceea ce este mai expresiv, mai autentic, mai caracteristic pentru înțelegerea sensului acestor semnificații detașate din realitatea empirică [5].

De aici decurg în mod firesc două principale concluzii: a) Raportarea diferitelor cartograme etnologice — prin isogramele respective — — vizînd fiecare în parte un anumit aspect tematic de civilizație și cultură populară nu se poate face decît în măsura în care această raportare indică exclusiv serii de echivalări, bazate fie pe analiza schematizatoare, fie pe sinteza „ideală" a tipologizării. Nu pot fi constituite, deci, raportări ale isogramelor, folosind, în suita reprezentărilor respective, cînd indicațiile bazate pe ordonarea schematică, cînd indicațiile bazate pe structura tipologică. b) Rezultatele acestor raportări de cartograme, tratate prin liniile directoare ale isogramelor etnologice sau isoetniilor, sînt evident cu atît mai concludente, cu cît respectivele reprezentări cartografice sînt mai judicios și mai fidel constituite, în acord sau cu abateri minime față de realitatea empirică propriu-zisă.

Fiecare cartogramă în parte, surprinsă în diversificarea pe care o imprimă seria liniilor isogramelor etnologice, constituie, după părerea noas-

[5] Pentru întreaga această problematică vezi, cu precădere, studiul de sinteză: Romulus Vulcănescu, *Scheme, tipuri, modele*, în „Revista de etnografie și folclor", XV (1970), nr. 3, p. 181—196.

https://biblioteca-digitala.ro

tră, nu numai o posibilitate de înțelegere a diversificării spațiale a fenomenului respectiv, ci mai cu seamă o înțelegere a convergențelor și divergențelor unui tot, o posibilitate în plus de a surprinde o originalitate, o structură privită într-o latură a legității ei. Fiecare cartogramă, analizată prin liniatura isogramelor, conturează deci o structură tematică bine determinată, constituită la rîndul ei, eventual, din „microstructuri", ca urmare firească a diferențierilor impuse de această perspectivă analitică pe hartă. Urmărirea în suită a succesiunii acestor structuri și microstructuri tematice, a fluctuațiilor pe care le prezintă liniile isogramelor, impuse de necesitatea sesizării diversificării, va oferi, sîntem convinși, posibilitatea înțelegerii unor „informații spațiale" și a unor „modele de comportament" aproape ininteligibile fără o astfel de formulare metodologică.

Este, fără îndoială, în această urmărire a cartogramelor din aproape în aproape, pe serii de structuri tematice privite în suita lor, o posibilitate sui-generis de aprofundare a realității investigate, o posibilitate de a trece de la fenomen spre esență, sau, mai bine zis, de a trece prin gradări sau trepte de esențialitate.

Dacă datele de civilizație și cultură populară, tradițională, au un sens, putem spune — parafrazînd una dintre ideile de bază ale lui Claude Lévi-Strauss — că sensul nu poate fi degajat din analiza individuală a acestor date privite izolat, ci mai cu seamă din felul în care aceste elemente sînt grupate relaționat și combinatoriu. Ca atare, din suprapunerea și compararea acestor „unități organice", selectate și izolate prin isogramele respective, unități pe care le-am numit structuri tematice, se pot urmări serii de relații posibile, care la rîndul lor ne indică — credem — un anumit „model" morfologic sau funcțional explicativ. Odată relevate aceste „modele", aceste expresii caracteristice, ireductibile și constante, care definesc semnificația mai adîncă a realităților investigate, sîntem în măsură să depistăm însuși înțelesul și semnificația structurii sau structurilor respectiv analizate.

„Le principe fondamental est que la notion de structure sociale ne se rapporte pas à la réalité empirique, mais aux modèles construits d'après celle-ci ... Les recherches de structure ne revendiquent un domaine propre, parmi les faits de société, elles constituent plutôt une méthode susceptible d'être appliquée à divers problèmes ethnologiques ... Il s'agit alors de savoir en quoi consistent ces modèles qui sont l'objet propre des analyses structurales" [6].

Prin determinarea acelor nuclee sau elemente constitutive, mai mult sau mai puțin ireductibile — stabilite printr-o atentă și judicioasă analiză schematică sau sinteză tipologică —, realitatea etnografică, fie în latura ei de civilizație, fie în latura ei de cultură populară, este divizată în fragmente a căror semnificație deplină rezultă exclusiv din urmărirea legăturilor posibile ale acestor fragmente între ele și, implicit, printr-o raportare firească la ansamblul din care fac parte. Numai în aceste condiții, prin deplasarea interesului de la relațiile mai mult sau mai puțin exterioare spre sfera relațiilor interne, care se stabilesc în însuși cadrul

[6] Claude Lévi — Strauss, *Anthropologie structurale*, Plon, 1957, p. 303.

https://biblioteca-digitala.ro

acestei realități, datul etnografic va releva un anumit sens, o anumită coerență.

Etnografia structurală nu înseamnă numai descrierea acelor sisteme de structuri determinate de liniile isogramelor sau isoetniilor respective; ea presupune, în sensul celor remarcate, mai cu seamă studiul relațiilor posibile, așa cum ele se profilează în cadrul acestor serii de sisteme sau structuri tematice. Se elimină astfel, într-o mare măsură, pulverizarea pe care o impune, direct sau indirect, orice cercetare izolată, concret individuală. Dintr-o astfel de perspectivă se conturează, evident, ideea „*Gestalt*"-istă după care cunoașterea întregului trebuie să avanseze cunoașterea datelor componente. Cu corectivul că nu suma mecanică a acelor particularități etnogeografice poate alcătui structura cea mai autentic reprezentativă a realităților sau fenomenelor cercetate. Pentru descifrarea unui înțeles „structuralist" se cere determinarea prin analiză a acelui mecanism interior — conștient sau inconștient — care, reprodus ca model, imprimă o pecete de autenticitate și originalitate oricărei realități privite în substratul său explicativ. Noțiunea de bază în cadrul oricărei investigații structuraliste este, fără îndoială, aceea de model, considerînd, firește, așa cum observa Jean Pouillon[7] într-un studiu, că „modelul trebuie acceptat și înțeles în semnificația sa instrumentală, nu ontologică: „Le modèle est non pas l'objet de la compréhension, mais son moyen".

Prima condiție necesară înțelegerii acestor formulări, care vizează, fără îndoială, în final însuși conținutul ideativ al etnogeografiei structurale, este ca seria structurilor tematice, constituite pe baza acelor isomorfisme de care am amintit mai sus, să reprezinte într-adevăr, fiecare în parte, un tot închegat, în așa fel încît elementele componente să nu poată fi analizate decît printr-o referire la acest întreg.

În al doilea rînd, suprapunerea și compararea acestor structuri tematice pe grupe sau serii convergente va trebui în așa fel realizată încît din acest suprasistem de date să rezulte coerența, interdependența, sistemul de relații și, în primul rînd, acea notă de specificitate a unui model care să definească și să oglindească pe de o parte fiecare conținut tematic particular propus, iar pe de altă parte să exprime, pentru conținutul integral al realităților de civilizație și cultură investigate, o anumită „formă plasmatică", un anumit „cadru formativ". Analiza structuralistă orientată spre seria reprezentărilor cartografice, în sensul celor grupate în atlasele etnografice, va putea — credem — să introducă o anumită ordine explicativă, să introducă o anumită semnificație fenomenelor investigate. Orice analiză structuralistă implică, în mod evident, o depășire a descrierilor simpliste; ea se distanțează ca metodă de lucru, în aceeași măsură în care se profilează distanțat esența de aparență[8].

După cum observa pe bună dreptate Jean Piaget, în afara acelui structuralism pe care l-am putea numi mai mult sau mai puțin simplist și care vizează exclusiv sistemul de relații și interacțiuni, se profilează

---

[7] *L'œuvre de Claude Lévi-Strauss*, în „Temps modernes", 1956, nr. 126; studiul a fost reprodus ulterior și în volumul: Claude Lévi-Strauss, *Race et histoire*, Paris, Gontiers, 1961, 130 p.

[8] Vezi în această privință Raymond Bouden, *A quoi sert la notion „structure". Essai sur la signification de la notion de structure dans les sciences humaines*, Paris, Gallimard, 1968, 244 p.

https://biblioteca-digitala.ro

în tehnica și concepția metodologică contemporană un înțeles mult mai profund pentru perspectiva structuralistă. Este vorba, firește, de determinarea acelor componente care definesc modelul structurilor respective, cu alte cuvinte, care definesc originalitatea profundă și explicativă a fenomenelor respective. „Le propre d'un structuralisme méthodique est de chercher l'explication du système dans une structure sous-jacente qui en permette l'interprétation en quelque sorte déductive et qu'il s'agit de reconstituer par la construction de modèles logico-mathématiques : en ce cas, et ceci est fondamental, la structure ne rentre pas dans le domaine des « faits » constatables et, en particulier, demeure « inconsciente » chez les membres individuels du groupe considéré" [9].

Cartogramele atlaselor etnografice, surprinse în diferențierile lor prin rețeaua liniilor de echivalențe — isomorfice —, tratate în gruparea lor tematică printr-o analiză structuralistă, iată ceea ce, în linii mari, am încercat să justificăm — foarte pe scurt de altfel — în prezentarea noastră.

Considerînd că cele remarcate nu reprezintă pînă acum decît o simplă ipoteză de lucru, aș încheia acest „eseu metodologic" cu una din aserțiunile sociologului american Robert K. Merton, care, referindu-se la acele preocupări și generalizări, mai mult sau mai puțin formale, fără o verificare susținută, bazată pe experiența directă, consideră : „Nous ignorons si ce que nous disons est vrai, mais nous savons que ça a un sens".

IMPLICATIONS STRUCTURALISTES DE L'ISOGRAMME ETHNOLOGIQUE

La ligne et l'aire de l'isogramme ethnologique (la ligne et l'aire isoethnique) peuvent être généralement considérées comme une expression scientifique équivalant pour la plupart aux isoglosses utilisées par les investigations linguistiques, ou plus exactement encore, par ce que nous nommons, d'une manière générale, la géographie linguistique. *La ligne des isogrammes ethnologiques* dans le sens de nos précisions, a une double fonctionnalitée ; en premier lieu une délimitation dans l'espace de la configuration des aires prises dans la diversification de leur coloris ethnographique, ou bien une expression des interférences de tous les points, ayant une signification commune sur la cartogramme respective. *Les aires des isogrammes ethnologiques* ou *les aires isoethniques* surprennent des phénomènes ou une série des phénomènes communs, possèdent une ou plusieurs notes caractéristiques communes, ont une certaine empreinte spécifique définitoire. Les cartogrammes ethnographiques constituées à l'aide de ces indications spatiales directrices expriment surtout la *structure* de la diffusion des données, des phénomènes ou des aspects que l'on a analysé.

Chaque cartogramme à part, prise dans la diversification imprimée par la série des lignes des isogrammes ethnologiques, constitue non

[9] Jean Piaget, *Le structuralisme*, Paris, Presses Universitaires de France, 1968, p. 118.

https://biblioteca-digitala.ro

seulement une possibilité de comprendre la diversification dans l'espace du phénomène respectif, mais surtout la compréhension des convergences et des divergences d'un entier, une possibilité de saisir les diversifications dans l'espace du phénomène respectif, mais surtout une possibiiité en plus pour surprendre une originalité, une structure, considérée d'un certain angle de la légité qui lui est propre. La poursuite en série — de proche en proche — par groupements de structures thématiques des fluctuations présentées par les lignes des isogrammes, imposées par la nécessité de saisir les diversifications dans l'unité, offriront une possibilité nouvelle pour comprendre certaines « formations spatiales » et certains « modèles de comportement » presque inintelligibles sans une telle formulation méthodologique.

https://biblioteca-digitala.ro

DIN CHESTIONARELE-MACHETĂ ALE ATLASULUI ETNOGRAFIC AL ROMÂNIEI

I. Hărți generale (I A). Așezări (I B). Gospodărie (I C). Locuință (I D).

II. Agricultura (II A). Creșterea animalelor (II B). Viticultura (II C). Pomicultura (II D). Cultivarea și prelucrarea plantelor textile (II E). Creșterea viermilor de mătase (II F). Creșterea albinelor (II G). Vînătoarea (II H). Pescuitul (II I). Alimentația (II J).

III. Meșteșuguri (III A). Instalații tehnice populare (III B). Mijloace de transport (III C).

IV. Obiceiuri legate de ciclul vieții (IV A). Obiceiuri legate de ocupații (IV B). Obiceiuri calendaristice (IV C). Alte obiceiuri (IV D).

Rev. etn. folc., tom. 16, nr. 6, p. 481–502, București, 1971.

https://biblioteca-digitala.ro

CONSILIUL CULTURII ŞI EDUCAŢIEI SOCIALISTE
INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR

FIŞĂ DE INFORMATOR

NUMELE ŞI PRENUMELE:

Porecla :
Localitatea de baştină :
De cînd este domiciliat în comună :
Împărţirea administrativă veche
sat : comună :
plasă : judeţ :
Împărţirea administrativă raională
sat : comună :
raion : regiune :
Împărţirea administrativă actuală
sat : comună :
judeţ :
Vîrsta :
Naţionalitatea :
Ştiinţa de carte :
Ocupaţia principală în trecut :
în prezent :
Unde s-a deplasat pînă acum :
Observaţii (caracterizări etc.)

Codul localităţii :
Locul culegerii :
Satul_____
Comuna_____
Judeţul_____
Data culegerii :
Trimitere la documente :
Culegător :
funcţia_____
Instituţia unde lucrează :

https://biblioteca-digitala.ro

AGRICULTURA

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71 nr. cod. II.A.

HARTA 1. CULTURI ACTUALE

Legenda:

— Culturi de plante cerealiere
— Culturi de plante textile
— Culturi de plante medicinale

1. Ce soiuri de plante se cultivă în satul dv.:

a) grîul
b) orzul
c) ovăzul
d) alacul
e) secara
f) meiul
g) hrişca
h) porumbul (cucuruzul)
i) cartoful (crumpăna, barabula)
j) cînepa
k) inul
l) floarea soarelui
m) rapiţa
n) tutunul
o) altele.

2. Care din ele se cultivă cu precădere: De ce?

a) grîul a)
b) orzul b)
c) ovăzul c)
d) alacul d)
e) secara e)
f) meiul f)
g) hrişca g)
h) porumbul h)
i) cartoful i)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A

j) cînepa j)
k) inul k)
l) floarea soarelui l)
m) rapiţa m)
n) tutunul n)
o) altele. o)

HARTA 2. CULTURI TRADIŢIONALE

Legenda :

— Culturi de plante cerealiere
— Culturi de plante textile
— Culturi de plante medicinale

1. Ce soiuri de plante se cultivau în jurul anilor 1900—1910 în satul dv. :

a) grîul
b) orzul
c) ovăzul
d) alacul
e) secara
f) meiul
g) hrişca
h) porumbul
i) cartoful
j) cînepa
k) inul
l) floarea soarelui
m) rapiţa
n) tutunul
o) altele.

2. Care din ele se cultivau mai mult : De ce?

a) grîul a)
b) orzul b)
c) ovăzul c)
d) alacul d)
e) secara e)
f) meiul f)
g) hrişca g)
h) porumbul h)
i) cartoful i)
j) cînepa j)
k) inul k)
l) floarea soarelui l)
m) rapiţa m)
n) tutunul n)
o) altele. o)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A.

3. La ce foloseaţi fiecare din aceste plante :

	La ce sînt folosite astăzi ?
a) grîul	a)
b) orzul	b)
c) ovăzul	c)
d) alacul	d)
e) secara	e)
f) meiul	f)
g) hrişca	g)
h) porumbul	h)
i) cartoful	i)
j) cînepa	j)
k) inul	k)
l) floarea soarelui	l)
m) rapiţa	m)
n) tutunul	n)
o) altele.	o)

4. Ce schimbări s-au produs în folosirea lor şi de ce?

HARTA 3. SISTEME DE CULTIVARE A PĂMÎNTULUI

1. Prin ce mijloace se obţineau loturi de cultură în hotarul satului :
   a) curătură
   b) lăzuire
   c) runcuire
   d) incendiere (ardere)
   e) arătură
   f) altele.

2. Care din ele predominau acum 60—70 de ani :

	De ce?	Care se menţin şi astăzi?
a) curătură	a)	a)
b) lăzuire	b)	b)
c) runcuire	c)	c)
d) incendiere	d)	d)
e) arătură	e)	e)
f) altele.	f)	f)

3. Cum se obţineau practic aceste loturi :

	Cu ce unelte?
a) curătura	a)
b) lăzuirea	b)
c) runcuirea	c)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A.

d) incendierea d)
e) arătura e)
f) altele. f)

4. În cîte părţi era împărţit hotarul satului pentru a obţine recoltă mai bogată? Cum numeaţi această împărţire :

a) agricultură într-un cîmp
b) agricultură în doi cîmpi
c) agricultură în trei cîmpi
d) cum altfel.

5. Care din aceste tehnici agricole predominau în satul dv., pe la 1900—1920 :

	De ce?	Care predomină astăzi
a) agricultura într-un cîmp	a)	a)
b) agricultura în doi cîmpi	b)	b)
c) agricultura în trei cîmpi	c)	c)
d) cum altfel.	d)	d)

6. Ce cultivaţi pe fiecare parte a hotarului satului? De ce?

7. Cum făceaţi rotaţia culturilor de la un cîmp la altul şi cum numeaţi această rotaţie? Prin 1900—1920?

Se mai face şi astăzi? De ce s-a renunţat?

8. Existau locuri lăsate în pîrloagă pentru a fi după un timp din nou cultivate? De ce?

Mai lăsaţi şi astăzi locuri în pîrloagă? De ce?

9. Ce feluri de plante se cultivau în satul dv., pe aceeaşi bucată de pămînt (ex. porumb, fasole, dovleci etc.)?
Acum 60—70 de ani

Dar astăzi?

HARTA 4. SISTEME DE ARĂTURĂ

Legenda :

— Arătură în pîrloagă
— Arătură în cîmp
— Arătură în tarlale
— Arătură în ocol
— Pe o brazdă
— Pe două brazde

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A.

1. Ce fel de arătură se făcea în jurul anului 1900 :	**De ce?**	**Astăzi ce fel de arătură faceţi?**
a) în pîrloagă	a)	a)
b) în cîmp de arătură	b)	b)
c) în tarlale	c)	c)
d) în ocol	d)	d)
e) pe o brazdă	e)	e)
f) pe două brazde	f)	f)
g) cum altfel.	g)	g)
2. Ce fel de arătură se făcea pe terenul neted :	**De ce?**	**Dar astăzi?**
a) arătură dreaptă	a)	a)
b) în cea(lă)	b)	b)
c) în hăis	c)	c)
d) spre hat	d)	d)
e) spre brazdă	e)	e)
f) cum altfel.	f)	f)
3. Ce fel de arătură se făcea pe terenul accidentat :	**De ce?**	**Dar astăzi?**
a) arătură în coastă (în lungiş şi curmeziş)	a)	a)
b) arătură pe culme	b)	b)
c) arătură în şea	c)	c)
d) cum altfel.	d)	d)
4. Ce fel de arătură făceaţi în luncile şi băltile ce ţineau de sat?		

HARTA 5. IRIGAŢII ŞI DRENAJ

Legenda :

— Localităţi în terenuri irigate

— Localităţi în terenuri drenate

1. Foloseaţi irigarea pămîntului acum 60—70 ani?	**De ce?**	**Acum se mai fac irigaţii?**
2. Cît erau de întinse suprafeţele irigabile în raport cu suprafaţa arabilă a satului?		
3. Ce mijloace, din bătrîni, foloseaţi pentru a iriga pămîntul?		**Dar astăzi?**
4. Ce mijloace foloseaţi pentru a înlătura surplusul de apă din pămînturile supraîmbibate?		
Cum numeaţi aceste mijloace?		**Pe care din aceste mijloace le mai folosiţi şi astăzi?**

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A.

HARTA 6. UNELTE DE SĂPAT

Legenda:

— Bățul de săpat
— Sapa
— Hîrleţul

1. Ce unelte se foloseau la săpat acum 60—70 ani: | Dar astăzi ce folosiţi?

a) bățul de săpat | a)
b) sapa | b)
c) hîrleţul | c)

2. Ce fel de sapă foloseaţi şi la ce muncă anume:	Care din ele erau folosite de majoritatea sătenilor?	Care se mai folosesc? Care au dispărut şi de ce?
a) de lemn	a)	a)
b) ferecată cu fier	b)	b)
c) de fier	c)	c)
d) altfel	d)	d)

3. Ce forme de hîrleţ se foloseau acum 60—70 ani:	La ce anume?	Care din ele erau folosite mai mult, care erau folosite mai puţin?	Pe care le mai folosiţi astăzi?
a) de lemn	a)	a)	a)
b) ferecat cu fier	b)	b)	b)
c) de fier	c)	c)	c)

4. Ce s-a schimbat şi de ce?

HARTA 7. PLUGURI

Legenda:

I. *Aratrul*
A. tipul cîrlig
B. tipul rariţă

II. *Plugul de lemn*
C. plug simetric fix
D. plug simetric schimbător
E. plug asimetric

III. *Plugul mixt*
F. tipul mixt fix
G. tipul mixt schimbător

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. **II.A.**

1. Care este cel mai vechi plug de lemn despre care aţi auzit că s-a folosit aici în sat? Cum se numea:

a) plug de lemn
b) plug cu cormană fixă
c) plug cu cormană schimbătoare
d) plug cîrlig
e) aratru
f) rîmoc
g) rariţă
h) altfel.

2. Ce fel de plug de lemn se folosea mai mult şi la ce anume:	Care din aceste forme erau rare pe la 1900—1920?	Pe care din ele îl mai folosiţi şi astăzi? În ce măsură?
a) plug de lemn	a)	a)
b) plug cu cormană fixă	b)	b)
c) plug cu cormană schimbătoare	c)	c)
d) plug cîrlig	d)	d)
e) aratru	e)	e)
f) rîmoc	f)	f)
g) rariţă	g)	g)
h) altfel.	h)	h)

3. Dacă aţi folosit şi alte feluri de pluguri de lemn în munci agricole auxiliare? Cum le numeaţi:	Care din ele erau folosite de toţi, care folosite mai puţin?	Care din ele se mai folosesc astăzi şi de ce?
a) la aratul viilor şi grădinilor	a)	a)
b) la prăşitul porumbului	b)	b)
c) la prăşitul cartofului	c)	c)
d) în alte munci agricole.	d)	d)

4. Care dintre plugurile folosite în muncile agricole auxiliare puteau fi întrebuinţate şi la aratul ogorului? Cînd şi în ce situaţie?	Prin 1910—1920	Care se mai folosesc şi astăzi?
a)	a	a)
b)	b)	b)
c)	c)	c)
d)	d)	d)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A.

5. Indicații care dintre plugurile din tabelele de mai jos s-au folosit în :

		1880—1900	1910—1920	1945	1970	Obs.
I.	A.					
	B.					
II.	C.					
	D.					
	E.					
III.	F.					
	G.					

6. Dacă ați folosit pe la 1900—1920 plugul de lemn cu trupiță de tuci (sau fier) și cormana de fier?
   a) cum îl numeați?
   b) au existat pluguri cu cormana de fier schimbătoare?

7. Cînd au apărut în satul dv. plugurile de fier? Cine le-a introdus?

8. Indicați pe care din plugurile desenate le-ați folosit sau le-ați văzut? Dacă cele cunoscute de dv. prezintă unele modificări, vă rugăm să ne spuneți care sînt aceste modificări? Dacă cunoașteți și alte feluri de plug care nu figurează în desene vă rugăm să le descrieți :

ANEXĂ

1. Cum numiți partea plugului care se ține cu mîna :
   a) corn
   b) mîner
   c) altfel.

A. Cîte coarne avea plugul de lemn :
   a) un singur corn
   b) două coarne unite într-un singur trunchi (în formă de Y)
   c) două coarne despărțite care se fixează separat :
   — în grindei
   — în talpa plugului
   d) mai mule mînere

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II.A.

B. Descrieţi forma cornului sau a (coarnelor) şi a legăturilor dintre ele. Cum se numesc acestea?

2. Cum numiţi partea plugului care ajută la tracţiune :

a) grindei
b) prăjină
c) proţap
d) altfel.

A. — Ce formă are :

a) lungă şi dreaptă, se prinde direct de jugul boilor

b) curbă ; în ce parte şi cum se prinde de jug.

B. — Această piesă este formată din două sau mai multe bucăţi prinse între ele? Cu ce anume?

C. — Sau este scurtă şi se fixează pe rotilele plugului?

D. — Cum se prinde, de jug sau de roţi? Cu ce?

E. — Cum se reglează adîncimea brazdei în pămînt la grindeiul prins direct de jug?

F. — Unde se fixează grindeiul :

a) de corn
b) în talpă (curbat sau drept)
c) în locul de unire a cornului cu talpa
d) în alt mod.

E. Detalii de construcţie a grindeiului :

a) unde se fixează bîrsa
b) unde se fixează cuţitul
c) alte elemente.

3. Cum se numeşte partea plugului care alunecă pe pămînt :

a) talpă
b) plaz
c) cum altfel.

— Ce formă are :

a) la plugurile cu un corn
b) la plugurile cu două coarne prinse de grindei

https://biblioteca-digitala.ro

c) la plugurile cu două coarne prinse în talpă.

— Este talpa în partea din spate despicată sau mai lățită pentru a fi fixată cu piciorul?

— În ce mod se face legătura între talpă și corn:
a) printr-un corn încastrat în talpă
b) printr-un corn prins în șuruburi
c) cum altfel.

— Dacă au existat pluguri a căror talpă era unită cu cornul, formată dintr-o singură bucată de lemn:
— cum arăta, dacă partea de jos era încovoiată ca un călcîi?

— Dacă au existat pluguri a căror talpă era fixată oblic sub forma unui pinten (ca în planșa I, C.);
— dacă pintenul se bifurca în partea de jos ?

4. Cum se numește bucata de lemn care face legătura între grindei și talpa plugului:
a) bîrsă
b) trupiță
c) cum altfel.
— Ce formă are?
— Cum se fixează:
a) în grindei
b) în talpă.
— Cum se reglează distanța dintre grindei și talpă:
a) cu ce
b) pentru ce.
— Dacă sînt pluguri care nu au bîrsă:
— care sînt acelea?

5. Cum se numește piesa din fier a plugului care sparge pămîntul:
a) brăzdar
b) fier lat
c) sapa plugului
d) cum altfel.
Ce formă are:
a) ca o lopățică cu coadă mai lungă sau mai scurtă

https://biblioteca-digitala.ro

b) ca o sapă cu urechi ce se prinde de talpa plugului

c) ca o sapă cu o parte mai lată (ex.: planşa nr. IV, V)

— Cum se fixează brăzdarul de talpa plugului?

— De cine era confecţionat brăzdarul: Prin 1910—1920 Dar astăzi?

— Dacă unele pluguri au o vergea din fier care fixează brăzdarul de grindei? Cum se numeşte această vergea?

— Dacă au existat pluguri care nu au avut brăzdar din fier?

— Cum se numeşte unealta cu care se curăţă brăzdarul de pămînt? Ce formă are?

6. Cum se numeşte piesa din fier fixată pe grindei care taie pămîntul? (ex.: cuţit, fier lung etc.)?

— Ce formă are?

— Cum se fixează în grindei?

— Cum şi cu ce se reglează cuţitul cu bîrsa:

a) cu o nuia

b) cu ce altceva.

— Dacă sînt sau au fost pluguri care nu au cuţit?

7. Cum se numeşte acea piesă a plugului care răstoarnă brazda:

a) cormana

b) cucura

c) răsturnătoarea

d) poliţa

e) vîrşa

f) scîndura plugului

g) cum altfel.

— Ce formă are:

— la plugurile cu un singur corn

— la plugurile cu două coarne care se prind în talpă şi de care corn se prinde cormana)?

— la plugurile cu cormană schimbătoare.

— Dacă sînt pluguri care au două cormane?

— Ce formă au cormanele?

— Cum se fixează cormanele de plug?

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II. A.

— La ce fel de munci agricole se folosesc plugurile cu două cormane?
— Dacă unele pluguri folosesc cormanele temporar sau permanent?
— Dacă sînt sau au existat pluguri care nu au cormană? Care anume?
— Dacă se folosesc și alte elemente anexe temporare la cormană:
a) mănunchi de nuiele
b) mănunchi de paie
c) ce altceva.

8. Mijloace anexe de manevrare a plugului:
a) carul (cotiuga) cu două rotile
— Care e denumirea părților sale componente? (Rugăm a le descrie)
— Dacă există deosebiri de construcție între roata dreaptă și roata stîngă a carului. De ce?
— Cum se reglează adîncimea brazdei în pămînt de la rotile?
— Cum și cu ce se face legătura cu jugul boilor?
b) dacă există pluguri cu o singură roată

De ce numai o singură roată?

— Cum se fixează roata de grindei?
c) dacă există pluguri care au un picior tîrîtor ca la sanie.

9. Alte elemente anexe locale ale plugului sau detalii de construcție deosebită (dați denumirea și descrierea lor amănunțită).

HARTA 8. UNELTE DE MĂRUNȚIT ȘI NETEZIT PĂMÎNTUL

Legenda:
— Tîrîș
— Tăvălug din trunchi de lemn
— Grapă cu dinți de lemn

1. Ce unelte foloseați pentru mărunțit și netezit arătura acum 60—70 ani:

Dar astăzi ce unelte folosiți?

a) tîrșul
a)
b) grapa
b)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II. A.

c) boroana c)
d) tăvălugul d)
e) altele. e)

2. Din ce erau făcute grapele.
a) din lemn
b) din împletituri de crăci
c) cu dinți de fier
d) cum altfel.

3. Ce formă aveau grapele, de ce?

4. Cînd și cum se foloseau?

5. Din ce materiale erau făcute tăvălugurile:
a) din bușteni cu cioate
b) din bușteni neteziți
c) din ce altceva.

HARTA 9. MODURI DE SEMĂNAT

Legenda:
— Semănatul pe piele
— Semănatul sub brazdă
— Semănatul pe brazdă

1. Ce fel de semănături se făceau acum 60—70 ani: Dar astăzi?
a) semănătură pe pămîntul nearat (semănătură pe piele) a)
b) semănătură în timpul arăturii (semănătură sub brazdă) b)
c) semănătură după arătură și grăpare (semănătură pe brazdă) c)
d) cum altfel. d)

2. Ce plante anume se semănau numai de bărbați sau numai de femei — acum circa 70 de ani? Dar astăzi?

3. În ce anume se purtau boabele la însămînțat acum 60—70 de ani: Dar astăzi?
a) în poală a)
b) în traistă b)
c) în coș c)
d) în găleată d)
e) cum altfel. e)

4. Se mai obișnuiau acum 60—70 de ani unele forme vechi de semănat: Astăzi se mai obișnuiește?
a) cu bățul a)
b) cu călcîiul b)
c) cu mîna. c)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71 nr. cod. II. A.

HARTA 10. TIPURI DE SECERI ŞI SECERATUL

1. Ce feluri de seceri se cunoşteau acum 60—70 de ani?

Cum le mai numeaţi? Ce formă aveau:

a) seceri cu zimţi
b) seceri fără zimţi.

Astăzi ce feluri de seceri se cunosc?
a)
b)

2. Se folosea acelaşi fel de seceră pentru secerat toate păioasele, acum circa 70 de ani?

Astăzi se folosesc la fel?

3. Cine secera şi cum se numea cel ce secera:

Astăzi cine seceră?

a) secerau numai bărbaţii
b) secerau numai femeile
c) secerau numai copiii
d) secerau numai bătrînii.

a)
b)
c)
d)

4. Cum se împărţea lotul de secerat între secerători acum 60—70 de ani:

Astăzi cum se împarte lotul de secerat între secerători?

a) lucrau toţi într-un rînd
b) lucrau toţi unul după altul
c) cum altfel.

a)
b)
c)

HARTA 11. TIPURI DE COASE

Legenda:

— Coasă cu un picior
— Coasă cu două picioare
— Coasă cu hreapcă

1. Cite feluri de coase se cunoşteau acum 60—70 de ani?
Ce forme aveau? Cum le numeaţi:

Care din ele erau folosite de majoritatea sătenilor şi la ce anume?

Care din ele se mai foloseşte? Care a dispărut şi de ce?

a) coase cu un picior
b) coase cu două picioare
c) coase cu hreapcă
d) altfel.

a)
b)
c)
d)

a)
b)
c)
d)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— n r. cod. II.A.

2. Din ce părţi erau alcătuite fiecare fel de coasă?

3. Ce fel de recolte se coseau acum 60—70 de ani? | Ce fel de recolte se cosesc astăzi?

4. Cine cosea în trecut : | Astăzi cine coseşte?

a) numai bărbaţii | a)
b) numai femeile | b)
c) numai copiii | c)
d) numai bătrînii. | d)

5. Cum se împărţea munca cosaşilor pe terenul de cosit : | Cum se împarte astăzi locul de cosit între cosaşi?

a) lucrau toţi într-un rînd | a)
b) lucrau toţi unul după altul | b)
c) cum altfel. | c)

Legendă :
— Feluri de legat snopii
— Forme de clăi (pe pămînt, în copac etc.)
— Feluri de stoguri

1. Cine lega snopii acum 60—70 de ani : | Astăzi cine leagă îndeobşte snopii?

a) bărbaţii | a)
b) femeile | b)
c) copiii | c)
d) bătrînii. | d)

2. Cum se aşezau snopii în jumătate şi în claie acum 60—70 de ani : | Astăzi cum se aşază snopii în jumătate şi în claie?

a) direct pe pămînt (în ce fel) | a)
b) pe pari | b)
c) cum altfel. | c)

3. Din cîţi snopi se alcătuia o jumătate şi din cîţi o claie acum 60—70 de ani? | Astăzi din cîţi snopi se alcătuieşte o jumătate şi din cîţi o claie?

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II. A.

4. Din cîte clăi se alcătuia un stog?

Astăzi din cîte clăi se alcătuieşte un stog?

5. Cîte feluri de clăi existau acum 60—70 de ani:

a) claie în copac
b) claie de pămînt
c) claie pe pătuiag
d) cum altfel.

Astăzi cîte feluri de clăi se folosesc?
a)
b)
c)
d)

HARTA 13. MIJLOACE DE USCARE A CEREALELOR

1. Se uscau cerealele lăsîndu-le pe pămînt sau punîndu-le pe suporturi? Ce formă aveau aceste suporturi şi cum se numeau?

Astăzi cum se procedează?

HARTA 14. UNELTE DE CURĂŢAT ŞI BĂTUT PORUMBUL

Legenda:
— Răzătoare de mînă
— Maiul cu leasă
— Treierătoare de mînă

1. Cum şi cu ce se recolta porumbul acum 60—70 de ani?

Astăzi cum şi cu ce se recoltează porumbul?

2. Cum se numeau şi din ce părţi se compuneau uneltele folosite la tăiatul ştiuleţilor de porumb?

3. Cum se curăţau boabele de porumb de pe ştiulete acum 60—70 de ani:

a) prin frecarea ştiuleţilor
b) cu răzătoarea de mînă
c) cu maiul în leasă
d) cu treierătoarea de mînă
e) cum altfel.

Astăzi cum se procedează?
a)
b)
c)
d)
e)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II. A.

HARTA 15. UNELTE ŞI TEHNICI DE TREIERAT

Legenda :

Treieratul: — cu picioarele
— cu îmblăciul
— cu armanul
— cu maşina de mînă

1. Exista un loc anume destinat treieratului, acum 60—70 de ani : — Astăzi există un astfel de loc?

a) în sat — a)
b) în afara satului — b)
c) în gospodărie — c)
d) unde în altă parte. — d)

2. Ce formă aveau ariile, acum 60—70 de ani : — Astăzi ce formă au?

a) rotundă — a)
b) dreptunghiulară — b)
c) cum altfel. — c)

3. Cum se aşeza grîul pe arie, acum 60—70 de ani : — Astăzi cum se aşază?

a) în rînduri — a)
b) în cerc — b)
c) cum altfel. — c)

4. Ce mijloace se foloseau pentru scuturarea spicelor, acum 60—70 de ani : — Astăzi cum se procedează?

a) se frecau cu palmele — a)
b) se băteau cu băţul — b)
c) se băteau cu îmblăciul — c)
d) se călcau cu picioarele (de animale) — d)
e) se treierau cu armanul — e)
f) cu maşina de mînă — f)
g) cum altfel. — g)

5. În ce ordine erau aşezaţi treierătorii acum 60—70 de ani?

6. Cum era confecţionat îmblăciul şi părţile lui componente, acum 60—70 de ani? — Astăzi se mai foloseşte îmblăciul?

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II. A.

7. Cum era confecționat armanul și care erau părțile lui componente, acum 60—70 de ani?

Astăzi se mai folosește armanul?

HARTA 16. UNELTE ȘI TEHNICI DE VÎNTURAT

Legenda :

Vînturatul : — cu lopata; — cu copaia; — cu găleata; — cu coșul; — cu ciurul; — cu dîrmonul; — cu vînturătoarea

1. Cum se vînturau cerealele acum 60—70 de ani (pentru fiecare fel de cereale) :

Astăzi cum se procedează?

a) prin aruncarea boabelor în sus cu mîna — a)
b) cu lopata — b)
c) cu copaia — c)
d) cu găleata — d)
e) cu coșul — e)
f) cu ciurul — f)
g) cu dîrmonul — g)
h) cu vînturătoarea — h)
i) cum altfel. — i)

2. Cine obișnuia să vînture cerealele :

Astăzi cine obișnuiește să vînture cerealele?

a) copiii — a)
b) femeile — b)
c) bărbații — c)
d) bătrînii. — d)

HARTA 17. MIJLOACE DE TRANSPORTAT PRODUSELE AGRICOLE PE OGOR ȘI DE LA OGOR

Legenda :

Transportul : — cu cîrligul; — cu baniță; — cu sacul; — cu desagul; — cu carul

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70 /71— nr. cod. II. A.

1. Cu ce mijloace se transportau produsele agricole pe ogor și de la ogor în gospodărie acum 60—70 de ani :

Astăzi cum se obișnuiește ?

a) în mîini — a)
b) cu cîrligul — b)
c) cu banița — c)
d) cu sacul — d)
e) cu desagul — e)
f) cu carul — f)
g) cum altfel. — g)

HARTA 18. PĂSTRAREA PRODUSELOR AGRICOLE

Legenda :

— Gropi de cereale
— Vase de păstrare
— Construcții special amenajate

1. Ce mijloace se foloseau pentru păstrarea produselor agricole acum 60—70 de ani :

Astăzi ce mijloace se folosesc pentru păstrarea produselor agricole ?

a) gropi de cereale (ce formă aveau, cum se amenajau) — a)
b) uleie, buduroaie — b)
c) coșuri de nuiele lipite cu lut (coșare) — c)
d) lăzi (hambare) — d)
e) pătule — e)
f) grînare — f)
g) șuri — g)
h) porumbare — h)
i) alte mijloace. — i)

2. Se obișnuia cu 60—70 de ani în urmă să se păstreze cerealele în podurile caselor, cum anume ?

Astăzi se obișnuiește păstrarea cerealelor în podurile caselor, cum anume ?

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. II. A.

HARTA 19. DRUMURI AGRICOLE SEZONIERE

1. Existau acum 60—70 de ani drumuri sezoniere folosite de localnici sau de locuitorii altor comune învecinate, exclusiv pentru deplasarea lor, în vederea efectuării unor munci agricole? — Astăzi mai există astfel de drumuri?

2. Cum se numeau în trecut aceste drumuri? — Cum se numesc ele astăzi?

3. Aceste drumuri erau stabile acum 60—70 de ani? — Dar astăzi?

4. Prin satul dv. trecea vreun asemenea drum? Cum se numea? — Dar astăzi?

5. Prin ce localităţi treceau ele? — Dacă astăzi există astfel de drumuri sezoniere, prin ce localităţi trec ele?

https://biblioteca-digitala.ro

OBICEIURI CALENDARISTICE
(fragment)

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. IV C.

HARTA 2. OBICEIURI DE ANUL NOU

1. Cînd se mergea la dvs. în sat cu Plugușorul acum 60—70 de ani:	De ce?	Dar azi?
a) de cu noaptea spre ajunul Anului Nou	a)	a)
b) în dimineața ajunului Anului Nou	b)	b)
c) în seara ajunului Anului Nou	c)	c)
d) în ajunul Anului Nou ziua și noaptea	d)	d)
e) alte date.	e)	e)
2. Cum se numea uratul de Anul Nou:	Azi cum îl numiți?	
a) cu uratul	a)	
b) cu plugul	b)	
c) pluguleț ul	c)	
d) plugușorul	d)	
e) plugurile	e)	
f) cu buhaiul	f)	
g) cu aratul	g)	
h) alte denumiri.	h)	
3. Ce vîrstă aveau tinerii care mergeau cu uratul de Anul Nou?		Dar azi?
4. Cum îi numeați:		Azi cum le spuneți?
a) colindători		a)
b) colăceri		b)
c) plugari		c)
d) plugărași		d)
e) cum altfel.		e)

Rev. etn. folc., tom. 16, nr. 6, p. 503—508, București, 1971

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. IV C.

5. Ce purtau cu ei urătorii :	Toţi, majoritatea sau numai unii ?	De ce ?	Dar azi ?
a) plug	a)	a)	a)
b) clopote	b)	b)	b)
c) bice	c)	c)	c)
d) buhaie	d)	d)	d)
e) ciocane	e)	e)	e)
f) tălăngi	f)	f)	f)
g) pistoale	g)	g)	g)
h) instrumente muzicale (fluier, tobă, scripcă)	h)	h)	h)
i) alte obiecte.	i)	i)	i)
6. Unde se colinda în sat :			Dar azi ?
a) din casă în casă			a)
b) într-o anumită parte a satului			b)
c) la casele cu fete mari			c)
d) la rude			d)
e) numai în satul colindătorilor			e)
f) în alte sate			f)
g) altfel.			g)
7. Unde se colinda în fiecare casă :		De ce ?	Dar azi ?
a) la fereastră		a)	a)
b) pe prispă		b)	b)
c) în casă		c)	c)
d) în curte		d)	d)
e) altfel.		e)	e)
8. Ce daruri primeau colindătorii :	Care în mod special ?		Azi ce primesc ?
a) fructe : nuci, mere, prune, gutui	a)		a)
b) covrigi, colaci	b)		b)
c) carne de porc	c)		c)
d) băutură	d)		d)
e) bani	e)		e)
f) altele.	f)		f)
9. Cum se desfăşura urarea ?			Dar azi ?
10. Ce deosebiri există între colindatul cu Plugușorul din trecut şi cel de azi ?		De ce ?	
11. Cînd se umbla cu semănatul ?			Dar azi ?
12. Cine umbla cu semănatul :	Cine în mod deosebit ?		Dar azi ?
a) copiii	a)		a)
b) flăcăii	b)		b)
c) bărbaţii însuraţi	c)		c)
d) alte categorii.	d)		d)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. IV C.

13. Cum se numeau aceşti colindători? Dar azi?

14. Ce fel de seminţe se împrăştiau: Care în mod deosebit? Dar azi?

a) de grîu a) a)
b) de porumb b) b)
c) de orez c) c)
d) de orz d) d)
e) de secară e) e)
f) de cînepă f) f)
g) de mei g) g)
h) altele. h) h)

15. Unde se împrăştiau seminţele: Unde în mod deosebit? Dar azi?

a) în curte a) a)
b) în casă b) b)
c) în faţa celui mai bătrîn din familie c) c)
d) în faţa icoanei d) d)
e) în alte locuri. e) e)

16. De ce se împrăştiau aceste seminţe? Dar azi?

17. Cînd se umbla cu sorcova: Dar azi?

a) în ajun de Anul Nou a)
b) în noaptea de Anul Nou b)
c) în dimineaţa Anului Nou c)
d) în ziua de Anul Nou d)
e) la alte date. e)

18. Ce era sorcova: Dar azi?

a) ramură de pom a)
b) flori artificiale. b)

19. Cine umbla cu sorcova: Cine în mod deosebit? Dar azi?

a) copiii a) a)
b) flăcăii b) b)
c) fetele c) c)

20. Cîţi copii erau într-un grup?

21. Cine era sorcovit: Dar azi?

a) rudele a)
b) sătenii b)
c) se sorcoveau vitele. c)

22. Cum se ura cu sorcova? Dar azi?

23. Ce primeau colindătorii în dar: Dar azi?

a) poame a)
b) covrigi, colaci b)
c) carne c)
d) bani d)
e) altele. e)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/31—40/41—50/51—60/61—70/71— nr. cod. IV C.

24. Ce deosebiri sînt între colindatul cu sorcova de azi şi cel din trecut? De ce?

25. Se umbla acum 60—70 de ani cu Vasilca? Dar azi?

26. Ce era Vasilca? Dar azi?

27. Cine umbla cu Vasilca: Dar azi?
a) ţiganii
b) argaţii
c) tineretul.

28. Cum era împodobită Vasilca? Dar azi?

29. Unde stăteau colindătorii cînd urau şi unde se aşeza Vasilca? Azi unde stau?

30. Ce primeau în dar colindătorii: Dar azi?
a) fructe: nuci, mere, gutui, prune a)
b) covrigi, colaci b)
c) carne c)
d) băutură d)
e) bani. e)

31. Ce deosebiri există între colindatul de azi cu Vasilca şi cel din trecut? De ce?

HARTA 3. JOCURILE CU MĂŞTI, LA SĂRBĂTORILE DE IARNĂ

1. Care erau jocurile cu măşti care se desfăşurau la dvs. la sărbătorile de iarnă: Care se juca mai mult? Dar azi?
a) capra a) a)
b) ursul b) b)
c) malanca c) c)
d) căiuţii d) d)
e) ce alte jocuri. e) e)

2. Au dispărut unele dintre acestea? De ce?

3. Sub ce nume erau ele cunoscute în zonă: Dar azi?
a) capra a)
b) ursul b)
c) malanca c)
d) căiuţii d)
e) alte jocuri. e)

4. La ce dată se desfăşura fiecare: Dar azi?
a) capra a)
b) ursul b)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. IV C.

c) malanca c)
d) căiuţii d)
e) alte jocuri. e)

5. Cine participa la desfăşurarea jocului : De ce? Şi azi cine participă?
a) băieţii a) a)
b) bărbaţii b) b)
c) copiii c) c)
d) alţii. d) d)

6. Cîţi participanţi avea fiecare ceată : De ce atîţia? Dar azi?
a) capra a) a)
b) ursul b) b)
c) malanca c) c)
d) căiuţii d) d)
e) alte jocuri. e) e)

7. Cîte cete colindau în sat?

8. Cum se numea fiecare participant din ceată : Cum le spuneţi azi?
a) la capră a)
b) la urs b)
c) la màlancă c)
d) la căiuţi d)
e) la alte jocuri. e)

9. Cum era costumat fiecare participant : Dar azi?
a) la capră a)
b) la urs b)
c) la malancă c)
d) la căiuţi d)
e) alte jocuri. e)

10. Unde se desfăşura jocul (în ce parte a satului, în ce gospodării)? De ce? Dar azi?

11. Descrieţi cum se desfăşura jocul : Dar azi?
a) la capră a)
b) la urs b)
c) la malancă c)
d) la căiuţi d)
e) la alte jocuri. e)

12. Cine asista la desfăşurarea jocului : De ce? Dar azi?
a) căsenii a) a)
b) tot satul b) b)
c) o parte din sat. c) c)

https://biblioteca-digitala.ro

20—30/ 31—40/ 41—50/ 51—60/ 61—70/ 71— nr. cod. IV C.

13. Ce primeau în dar participanţii ? Dar azi?
a) colaci
b) turte
c) poame : nuci, mere, pere
d) pîine
e) carne
f) băutură
g) bani
h) altceva

14. Cum se spărgea jocul? Dar azi?

https://biblioteca-digitala.ro

REVISTA DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR publică *studii şi materiale etnografice şi folclorice*, cuprinzînd deci întreg domeniul culturii populare, cercetat prin perspectiva etnografiei, a folcloristicii literare, muzicale şi coregrafice. Revista pune în discuţie, la rubrica *note şi recenzii*, problemele actuale ale etnografiei şi folcloristicii şi informează asupra lucrărilor de specialitate ce apar în ţară şi peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor în text se va face în ordinea numerelor. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Autorii au dreptul la un număr de 50 extrase gratuit. Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Corespondenţa privind manuscrisele, schimbul de publicaţii etc., se va trimite pe adresa comitetului de redacţie: Bucureşti, str. Nikos Beloiannis, nr. 25.

https://biblioteca-digitala.ro

LUCRĂRI APĂRUTE
ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ADRIAN FOCHI, **Mioriţa. Tipologie. Circulaţie. Geneză. Texte**, 1964, 1107 p., 57 lei.

ROMULUS VUIA, **Tipuri de păstorit la români** (sec. XIX — începutul sec. XX), 1964, 252 p., 13 lei.

C. ALEXICI, **Texte din literatura poporană română**, tom. II (inedit), ediţie îngrijită, cu studiu introductiv, note şi glosar, de Ion Muşlea, 1966, 239 p., 6,75 lei.

GH. VRABIE, **Balada populară română**, 1966, 548 p. + 16 pl., 23 lei.

* * * **Antologie de literatură populară. Poveşti, snoave şi legende**, 1967, 491 p., 22 lei.

I. C. CHIŢIMIA, **Folclorişti şi folcloristică românească**, 1968, 407 p., 24 lei.

IOAN URBAN JARNÍK şi ANDREI BÎRSEANU, **Doine şi strigături din Ardeal**, ediţie definitivă (studiu introductiv, inedite, note şi variante) de Adrian Fochi, 1968, 968 p., 63 lei.

GH. VRABIE, **Folclorul, Obiect — principii — metodă — categorii**, 1970, 556 p., 32 lei.

ROMULUS VULCĂNESCU, **Etnologie juridică**, 1970, 340 p., 16,50 lei.

Rev. etn. folc., t. 16, nr. 6, p. 429—508, Bucureşti, 1971

I.P. „Informaţia" — o. 2882 43.407 Lei 20.—